

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
«_____» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів»

Виконавець: Цвень Анастасія Олександрівна,
група МЕВ-401

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Пічкурова Зоя Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу

спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Побоченко Л.М.

«__» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Цвень Анастасії Олександрівни

1. Тема роботи «Формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів» затверджена наказом ректора від «29» березня 2023 р. №423/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22 травня 2023 року по 25 червня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності міст в Україні, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: Мересер, KPMG, Міжнародного інституту розвитку менеджменту, World Investment Report, щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітнього економічного форуму (WEF), Ради конкурентоспроможності США.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, аналіз особливостей формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, проблеми і перспективи формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 6 таблиць та 12 рисунків.
6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 25 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	08.03.2023	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	27.03.2023	Виконано
3.	Розкрити теоретичні засади дослідження міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів	01.05.2023 – 10.05.2023	Виконано
4.	Проаналізувати особливості формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів	11.05.2023 – 21.05.2023	Виконано
5.	Визначити та обґрунтувати проблеми і перспективи формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів	22.05.2023 – 28.05.2023	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	29.05.2023 – 04.06.2023	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	05.06.2023	Виконано
8.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	09.06.2023	Виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	12.06.2023	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	12.06.2023	Виконано

8. Дата видачі завдання: «27» березня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника)

Пічкурова З.В.
(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

Цвень А.О.
(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів»: 92 с., 12 рис., 6 табл., 74 літературних джерела.

Перелік ключових слів (словосполучень): МЕГАПОЛІСИ, МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ІННОВАЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ІНФРАСТРУКТУРА.

Об'єкт дослідження: процеси формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів у глобальному економічному просторі.

Предмет дослідження: теоретичні, науково-методичні та прикладні аспекти формування і розвитку міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, в умовах протистояння за позиціонування у світовій ієрархії міст.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження особливостей і тенденцій формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів.

Методи дослідження: методи аналізу, синтезу, узагальнення, абстрактно-логічний, метод системного аналізу, порівняльного аналізу, економетричні методи, статистичний метод, системно-аналітичний.

Отримані результати та їх новизна: полягають у розкритті особливостей і тенденцій формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів у сучасному висококонкурентному економічному середовищі.

Значущість виконаної роботи та висновки: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати при написанні планів та розробці моделей формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних світових та вітчизняних мегаполісів.

Рекомендації щодо використання результатів: отримані результати можуть бути використані для подальшого створення належних і достатніх умов сталого розвитку міст у світі та в Україні шляхом впровадження інновацій, політики екологічної стійкості і збалансованого підходу до економічного розвитку.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ	10
1.1. Сутність, ознаки та місце мегаполісів у світовій економіці	10
1.2. Фактори впливу на формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст	21
1.3. Методи та показники оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів	28
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ	36
2.1. Дослідження ключових тенденцій розвитку мегаполісів у регіонах світу в умовах глобального конкурентного середовища	36
2.2. Оцінка моделей та стратегій конкурентної поведінки світових мегаполісів в контексті нерівномірного розвитку міст та конкурентної взаємодії великих міст і міських агломерацій	45
2.3. Особливості формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів під впливом розвитку ефективної інноваційної екосистеми та сучасної інфраструктури	53
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ	62
3.1. Ключові ризики посилення конкуренції між мегаполісами світу	62
3.2. Пріоритетні напрямки розвитку мегаполісів світу для створення глобальних конкурентних переваг	67
3.3. Парадигма міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних мегаполісів (на прикладі м. Києва)	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Формування міжнародної конкурентоспроможності в сучасних мегаполісах має вирішальне значення для економічного зростання країн світу. В сучасному глобалізованому світі конкуренція між мегаполісами за залучення інвестицій, людського капіталу і туристів дедалі більше загострюється. Підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності веде до створення нових робочих місць, сталого економічного розвитку, і тим самим позитивно впливає на життя людей, які живуть у місті. Наприклад, високий рівень міжнародної конкурентоспроможності в таких містах, як Нью-Йорк і Лондон, дає можливість створювати велику кількість робочих місць у різних секторах, що сприяє їх економічному зростанню і на сьогоднішній день. Виходячи з цього, дослідження особливостей формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів є надзвичайно актуальним.

Формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів потребує інвестицій в інфраструктуру та людський капітал. Такі об'єкти інфраструктури, як транспорт, зв'язок та енергетичні системи, мають вирішальне значення для формування конкурентних переваг світових міст. Програми освіти та навчання сприяють розвитку людського капіталу, необхідного для підготовки конкурентоспроможної робочої сили. У свою чергу, інвестиції в дослідження та розробки дають можливість підвищити рівень інноваційного розвитку суспільства і можуть підвищувати загальний рейтинг міста.

Водночас, прагнення до підвищення конкурентоспроможності може бути причиною надмірного споживання та виснаження природних ресурсів, що веде до негативного впливу на навколишнє середовище. Акцентування уваги на зростанні конкурентоспроможності також несе за собою такі проблеми, як нехтування сталим розвитком, коли короткострокові переваги мають пріоритет над довгостроковими вигодами, а також нехтування соціальними та культурними цінностями, що призводить до негативного впливу на соціальну структуру міста.

Дане дослідження дозволить також з'ясувати, які чинники впливають на конкурентоспроможність мегаполісів в сучасних умовах глобального економічного розвитку та зростання конкуренції між містами, і допоможе виявити можливості для підвищення конкурентоспроможності міст через поліпшення їх інфраструктури, підтримку інноваційного підприємництва та розвиток галузей, що мають потенціал для збільшення експортних можливостей.

Крім цього, дослідження теми має значний практичний і теоретичний потенціал і може допомогти вирішити актуальні проблеми України, пов'язані зі стійким розвитком її міст та підвищенням їхньої конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовні дослідження міжнародної конкуренції та теорії конкурентних переваг регіонів, міст, а також факторів, що визначають їх конкурентоспроможність здійснили такі зарубіжні вчені, як М. Портер, І. Бегг, М. Паркінсон, П. Кресл, І. Брамезза, Ч. Лендрі, Р. Аткинсон, Г. Кларк, П. ван Дейк, С. Стіллер, Н. Лі, С. Сассен, Р. Флоріда та інші. Дослідженню сутності та теоретичних засади розвитку регіонів та міст присвячені праці вітчизняних дослідників, таких як Л. Антонюк, П. Беленький, В. Андерсон, Н. Калюжнова, В. Безугла, І. Брикова, Я. Базилюк, О. Білорус, В. Геєць, В. Чужиков, Д. Лук'яненко та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей і тенденцій формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів.

Досягнення мети дослідження передбачає постановку та розв'язання таких **завдань:**

- визначити сутність, ознаки та місце мегаполісів у світовій економіці;
- навести фактори впливу на формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст;
- розглянути методи та показники оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів;
- дослідити ключові тенденції розвитку мегаполісів у регіонах світу в умовах глобального конкурентного середовища;

- оцінити моделі та стратегії конкурентної поведінки світових мегаполісів в контексті нерівномірного розвитку міст та конкурентної взаємодії великих міст і міських агломерацій;
- обґрунтувати особливості формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів під впливом розвитку ефективної інноваційної екосистеми та сучасної інфраструктури;
- визначити ключові ризики посилення конкуренції між мегаполісами світу
- сформулювати пріоритети напрямки розвитку мегаполісів світу для створення глобальних конкурентних переваг.

Об’єктом дослідження є процеси формування міжнародної конкурентоспроможності сучасних мегаполісів у глобальному економічному просторі.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та прикладні аспекти формування і розвитку міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, в умовах протистояння за позиціонування у світовій ієрархії міст.

Методологія дослідження. Методологічна основа кваліфікаційної роботи базується на комплексній методології, яка включає методи системного аналізу, а також економетричні методи, які використовувались для дослідження впливу різних факторів на міжнародну конкурентоспроможність мегаполісів. Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів використано статистичний метод, методи аналізу та синтезу, узагальнення, абстрактно-логічний. При оцінці ключових ризиків та перспектив формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів застосовано методи порівняльного аналізу та системно-аналітичний.

Теоретичною основою дослідження є економічні дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Фактологічною та статистичною основою стали звіти міжнародних організацій та компаній, такі як ЮНКТАД, Організація економічного співробітництва та розвитку, Рада конкурентоспроможності США Economist Intelligence Unit, Мерсєр, KPMG, а також відповідні сайти в Internet, законодавча база України та дані Державної служби статистики України. У своїх дослідженнях вони висвітлюють різні аспекти конкуренції та

конкурентоспроможності, а також розробляють методології оцінки конкурентоспроможності міст та регіонів.

Для розробки даної теми також використовувалися публікації з наукових журналів, монографії та статті з економіки, управління, міського планування, соціології та інших суміжних галузей. Також, досліджувалися методики оцінки конкурентоспроможності за даними Hot spots, European Green City Index, World's Most Liveable Cities, Global Cities Index, що забезпечило достатню базу для проведення порівнянь. Загалом, дослідження ґрунтується на сучасних наукових джерелах та актуальних підходах до вивчення проблем містобудування та економіки міст.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено в наукових публікаціях:

1. Цвень А.О. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України // III студентський науковий семінар «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз ХХІ століття. Луцький національний технічний університет, 2023. – С. 167- 171.

2. Цвень А.О. Глобальні економічні виклики в сучасному світі // XIV Міжнародна науково-практична конференція «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі», 2023. – НАУ, м.Київ – С. 185-187.

3. Цвень А.О. Сучасні тенденції інноваційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах глобальної конкуренції // ПОЛІТ. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: Тези доповідей ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Київ, Національний авіаційний університет / Редакційна колегія М.Луцький [та інші]. – К.: НАУ, 2020. – С. 185-187.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 6 таблиць та 12 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 74 найменування на семи сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ

1.1. Сутність, ознаки та місце мегаполісів у світовій економіці

Мегаполіси визначаються як міські райони з населенням понад 10 мільйонів, і характеризуються високою щільністю населення, різноманітністю культур та економічним зростанням. Наприклад, Токіо з населенням понад 37 мільйонів людей є найбільшим у світі мегаполісом і відомий своїми технологічними досягненнями та культурною спадщиною. Подібним чином, Нью-Йорк з населенням понад 20 мільйонів є світовим фінансовим центром і місцем злиття різноманітних культур. Мумбаї з населенням понад 18 мільйонів є осередком індійської кіноіндустрії та центром торгівлі.

Мегаполіс, як правило, характеризується великою кількістю населення та значним економічним і соціальним впливом на навколишні території. Перепис населення США визначає статистичну територію мегаполісів на основі чисельності населення міста або урбанізованої території та загальної кількості населення мегаполісів. Мегаполіс складається з великого міста, передмість, прилеглих міст, селищ і околиць. Іноді в одній столичній зоні може бути кілька великих міст, які справляють значний економічний, політичний і культурний вплив на країну чи регіон. Термін «метрополія» походить від грецького слова, що означає «батьківське місто» і означає наявність нащадків або залежних осіб [1]. Розпорошена метрополія характеризується метрополією, що розповсюджується, і галактичною метрополією, тоді як концентрована метрополія включає центральну метрополію, метрополію та столичну кільцеву зірку. Мегаполіс може мати розосереджену або концентровану фізичну форму. Чисельність населення є головним критерієм при визначенні мегаполісу. Різні урбаністичні експерти мають різні обмеження щодо мінімальної кількості населення, необхідного для столичної зони, тоді як урбанізованою

вважається територія з населенням щонайменше 50 000 і щільністю населення щонайменше 1000 на квадратну милю (рис. 1.1.):

Рис. 1.1. Загальні риси урбанізації.

Примітка. Побудовано автором за даними Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ, 2018, 104 с.

Економічна діяльність є однією з відмінних рис метрополії, і вона, як правило, характеризується економікою з високим рівнем доходу з економічною спеціалізацією в промисловості та сферах послуг. Промислова діяльність і послуги є домінуючими секторами в зростаючому столичному регіоні, який має високий рівень економічної та соціальної активності.

Із зростанням населення, міста повинні розвивати нову інфраструктуру для підтримки своїх жителів, включаючи транспортні системи, житло та громадські послуги. Однак, швидкий розвиток також може призвести до значних проблем, таких як затори на дорогах, погіршення стану навколишнього середовища та проблеми зі здоров'ям. Наприклад, забруднення повітря є серйозною проблемою для багатьох мегаполісів, оскільки високий рівень твердих часток та інших забруднюючих речовин спричиняє респіраторні захворювання та інші проблеми зі здоров'ям.

Ці міста часто є центрами інновацій із процвітаючими галузями технологій, фінансів та інших секторів. Однак, мегаполіс також характеризується значною економічною та соціальною нерівністю, де багато жителів живуть у злиднях або зазнають соціальної ізоляції. Наприклад, у Мумбаї, одному з найбільших

мегаполісів світу, понад 40% населення живе в нетрях. Ці виклики підкреслюють потребу в політиці і програмах, спрямованих на боротьбу з бідністю, нерівністю та соціальною ізоляцією в мегаполісах.

Мегаполіс зазвичай характеризується як велике місто. Однак, компактний дизайн і цілісність не обов'язково є визначальними рисами мегаполісу. Натомість, мегаполіси виконують різноманітні економічні та соціальні функції, що робить їх привабливими місцями для життя та роботи. Ці міста пропонують високий рівень життя, комфортне житло, доступ до якісної освіти, охорони здоров'я та інших зручностей, які роблять життя приємним. Крім того, мегаполіси відомі своїми економічними можливостями, у межах яких працює багато підприємств і галузей. Завдяки безлічі можливостей працевлаштування ці міста приваблюють робочу силу та пропонують яскраве соціальне середовище, що робить їх цікавими місцями для відвідування.

Фізичні та архітектурні особливості мегаполісу є ключовими факторами його ідентифікації. Містобудування та розташування місць одне відносно іншого визначають міську структуру. Географічні особливості також є суттєвим фактором у визначенні місця розташування мегаполісу. Фізичні та архітектурні особливості міста працюють разом, щоб створити образ міста, який виражається через геометричну конфігурацію міського розподілу, соціальних відносин та ідеологічних ієрархій. Міська форма та структура історично зумовлені та формуються через послідовність реакцій та еволюцій. Міська структура є фізичним вираженням міської форми.

Є декілька фізичних ознак, за якими можна ідентифікувати мегаполіс, включаючи зелені зони, які є важливими та представляють високу цінність у конфігурації міста. Архітектурні об'єкти в мегаполісі мають високу цінність, засновану на їх читанні міської композиції, гармонії між людьми, елементами ділянки, функціями ділянки та міською структурою або структурою ділянки [6]. Різні райони міста з'єднані дорогами та провулками та об'єднані в загальний центр. Навколо центрального символу міста розвиваються комерційні та адміністративні підприємства та пов'язані з ними будівлі. Наприклад, ісламські міста поділені на квартали для різних громад, включаючи арабських поселенців, неарабів, які прийняли іслам, і немусульман. Різні квартали часто називають на честь кланів, які

першими їх заселили. Конгрегаційні мечеті є найважливішою та центральною архітектурною особливістю ісламського міста. Тому ідентифікація мегаполісу на основі фізичних та архітектурних особливостей можлива, оскільки ці особливості взаємодіють одна з одною, створюючи образ та структуру міста.

Економічне значення мегаполісів визначається у їхній здатності приваблювати інвестиції та таланти. Вони здійснюють значний внесок у національний і світовий ВВП, як наприклад, Нью-Йорк і Шанхай, що входять до десятки міст з найвищим ВВП. Мегаполіси пропонують робочі місця та сприяють розвитку різних галузей, таких як фінанси, технології та розваги. Наприклад, Силіконова долина, розташована в районі затоки Сан-Франциско, є мегаполісом, який став глобальним центром технологічних інновацій і підприємництва. Культурне значення мегаполісів полягає в обміні технологіями та інноваціями. Вони пропонують різноманітний культурний досвід, наприклад, наявність музеїв, художніх галерей та фестивалів. Зокрема, Париж з населенням понад 10 мільйонів осіб відомий своїми художніми музеями, модою та кухнею. Подібним чином, Лондон з населенням понад 14 мільйонів осіб є центром театру, музики та літератури. Мегаполіси приваблюють творчі таланти та сприяють розвитку нових культурних тенденцій, таких як зростання популярності музичного жанру К-поп у Сеулі, Південна Корея.

За прогнозами, сучасні мегаполіси продовжуватимуть зростати в майбутньому, зокрема, за даними ООН, до 2030 року у світі буде налічуватись 43 мегаполіси. Однак, мегаполісам доведеться вирішувати проблеми та розробляти стійкі рішення. Наприклад, деякі міста, такі як Копенгаген і Амстердам, інвестують у велосипедну інфраструктуру, щоб зменшити затори на дорогах і сприяти розвитку екологічного транспорту. Мегаполіси й надалі відіграватимуть значну роль у світовому ландшафті, формуючи економічні, культурні та соціальні тенденції та слугуючи центрами інновацій та творчості.

Загалом, мегаполіси відіграють важливу роль у світовому ландшафті завдяки своєму економічному та культурному значенню. Вони служать центрами інновацій, творчості та можливостей, залучаючи інвестиції і таланти та здійснюючи внесок у національний та глобальний ВВП. Однак, мегаполіси стикаються з такими

проблемами, як затори на дорогах, забруднення, соціальна та економічна нерівність, і повинні розробити стійкі рішення для вирішення цих проблем.

Дослідницькі центри в усьому світі дедалі більше зосереджуються на зростаючій ролі міст, тому що вони дійсно важливі. Хоча мегаполіси охоплюють лише 2% поверхні Землі, в них проживає більше половини населення світу, а також є життєво важливими центрами глобальної економіки та політики, тому вони мають значну цінність. Кількість явищ, які потребують міжнародної координації та реагування, тісно пов'язана з подіями на рівні міста. Через свій розмір, політичне та економічне значення вони мають найбільший вплив, оскільки те, що відбувається в містах, має наслідки на національному та міжнародному рівнях.

Мегаполіси також мають свої переваги та недоліки (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Основні переваги та недоліки мегаполісів

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – є головними центрами економічного, технологічного та культурного розвитку; – забезпечують зростання ВВП та приваблюють іноземні інвестиції; – є центрами фінансових установ, банківської та фінансової діяльності; – являють собою важливі вузли світової торгівлі та глобальних поставок товарів; – стимулюють розвиток суміжних галузей і створення нових робочих місць; – є концентрацією високотехнологічних індустрій та інноваційних підприємств; – є центрами високоякісної освіти та досліджень, що привертають таланти з усього світу; – генерують інтелектуальні та культурні інновації, що впливають на глобальну культуру та технологічний прогрес; – впливають на формування глобальних трендів у сфері моди, медіа, розваг та культурного споживання. 	<ul style="list-style-type: none"> – забруднення атмосфери міста – проблеми з питною водою; – проблема з транспортними вузлами; – високий рівень злочинності; – негативний вплив на здоров'я людини; – віддалення населення міст від природи; – висока вартість життя.

Примітка. Складено автором за даними Голікова В.І. Мегаполіс як суб'єкт глобалізаційних процесів // Економічний вісник. – 2019. – С. 187-193.

Конкурентоспроможність міст вперше дослідив М. Портер [9] і визначив її здатність постійно підтримувати високий рівень життя завдяки підвищенню продуктивності використання праці та капіталу.

Інші науковці також досліджували це питання та визначали основні детермінанти конкурентоспроможності міста. Наприклад, В. Куйбіда та І. Дегтярьова вважали її основними детермінантами залучення ресурсів, високого рівня життя мешканців та продуктивності праці.

Н. Леонова [8] вважала, що конкурентоспроможність міста залежить від його здатності конкурувати на ринку товарів, інвестицій, послуг та їх рівня якості.

А. Мельдахонова [10] визначила основним детермінантом стійкий розвиток, оскільки неконкурентоспроможне місто може припинити своє існування.

Універсальним визначенням конкурентоспроможності міста можна вважати визначення Всесвітнього економічного форуму [5], яке тлумачить конкурентоспроможність міста як сукупність політики, інститутів, стратегій та процесів, що визначають стійкий рівень продуктивності міста.

Незважаючи на багатоаспектність концепції конкурентоспроможності та той факт, що різні дослідники по-різному розглядали цю категорію, існує низка ознак, які можна об'єднати, щоб сформувати власний погляд на детермінанти конкурентоспроможності мегаполісів. Перша важлива складова – інфраструктура (енергетика, різні види транспорту, інформаційно-комунікаційні технології, швидкісний інтернет, енергетичні та логістичні системи).

На рівні міста багато з тих факторів, які впливають на конкурентоспроможність національного рівня, є важливими. Наприклад, для покращення бізнес-середовища необхідна бюджетна політика, яка стосується доходів та витрат міста, політика та правила ділового середовища, що стосуються ринків товарів, послуг, капіталу та робочої сили, а також зовнішньоекономічна політика, яка позиціонує місто в світовій економіці за рахунок міжнародної торгівлі, фінансів та прямих іноземних інвестицій.

Соціальний капітал також є важливим фактором, оскільки він робить інвестиції в нові технології більш продуктивними та включає такі елементи, як

система освіти, підприємницька культура, фактори якості життя та відносини, що сприяють довірі й полегшують комерційну та фінансову взаємодію.

У програмах місцевого самоврядування, спрямованих на розвиток, інновації відіграють ключову роль у формуванні конкурентоспроможних міст. Саме вони є основою, де ініціюються, прискорюються та приймаються до вирішення проблеми, що виникають в уряді та у бізнесі.

Глобальні міста «Великої сімки», такі як Нью-Йорк, Токіо та Лондон, є прикладами міст, які займають вагомі позиції у різних сферах сучасної економіки і є традиційними центрами інновацій, де зосереджені багатонаціональні корпорації та університетські кластери світового класу. Інновації важливі для розвитку конкурентоспроможних міст, і програми місцевого самоврядування повинні сприяти їхньому піднесенню та підтримувати ініціативи, які допоможуть містам стати лідерами в економіці майбутнього.

Однак, як передбачають дослідники технологій, оцифрування та краудсорсинг фактично зруйнують основи міської економіки, яка зазвичай побудована на певному поєднанні виробництва, торгівлі та професійних послуг, оскільки всі мегаполіси створені для максимальної продуктивності багаточисельного населення. Сьогодні ці міста значною мірою залежать від ефекту масштабу, прибуткових витрат, пов'язаних із збільшенням виробництва, а також заощаджень і прибутків від спільного розміщення людей і підприємств у районах і промислових кластерах.

Але технологічний прогрес зараз змінює ці старі бізнес-моделі, загрожуючи тому, що ми зазвичай розуміємо як майбутнє мегаполісів, тобто змінюючи їхню роботу. Поширення певних технологій, таких як 3D-друк, що зрештою можуть звести ланцюжки поставок лише до дизайнера на одному кінці та виробника на іншому, усуне багато ланок у глобальному виробничому процесі.

Економічний розвиток відбувається паралельно зі зростанням чисельності міського населення. У всьому світі країни з високим показником ВВП на душу населення живуть у містах, особливо мегаполісах, тому середня частка населення мегаполісів у країнах з високим рівнем доходу на 20% вища [6].

Оскільки місто розвивається відповідно до глобальних тенденцій, рейтинг серед інших міст із подібним рівнем розвитку має важливі наслідки для його власного зростання. Порівняльний аналіз і обмін знаннями є критично важливими в умовах швидкої урбанізації, загострення глобальної конкуренції та пов'язаних з цим потреб у інфраструктурних інвестиціях.

За таких умов, міста залучають кваліфіковану та освічену робочу силу, розвиваючи сучасну інфраструктуру для підтримки домогосподарств і підприємств з метою підвищення продуктивності, беручи на себе відповідальність за розбудову потужних систем місцевого самоврядування, розвиваючи ринки землі та нерухомості, а також дедалі більше встановлюючи високі екологічні стандарти та підвищуючи якість життя громадян. Таким чином, дані на рівні міста потребують не лише порівняльного аналізу розвитку сфери послуг та інвестицій з року в рік, а й потребують глобальної стандартизації.

Jones Lang LaSalle (JLL) – консалтингова компанія, що спеціалізується на наданні послуг у сфері управління нерухомістю та інвестиціями й спільно з The Business of Cities щорічно публікує звіт про конкурентоспроможність міст [33], оцінюючи фактори, які формують конкурентоспроможності міст, що впливає на бізнес та інвестиційну діяльність.

Таким чином, при здійсненні оцінки економічної стійкості у 2020 році вони використали понад 500 контрольних показників у своєму дослідженні. Висновки показують, що сім розвинутих мегаполісів світу – Лондон, Нью-Йорк, Париж, Сінгапур, Токіо, Гонконг і Сеул – зберігають найбільшу стабільність, при цьому дедалі більше міст намагаються до них наблизитись у рейтингу. Наприклад, список «глобальних претендентів» очолили Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Шанхай, Торонто, Чикаго та Пекін. Берлін, Бостон, Мюнхен і Стокгольм, які є яскравими прикладами підвищення конкурентоспроможності міст завдяки їхній здатності адаптуватися до нових економічних моделей і розширювати інноваційний потенціал та інституційну силу.

Міжнародна консалтингова фірма A.T.Kearney також щороку складає The Global Cities Index [61], який не тільки визначає стандарти конкурентоспроможності,

але й робить прогнози щодо лідерства провідних мегаполісів і дає теперішнім містам ідеї щодо ефективності розвитку та використання майбутнього потенціалу. Індекс показує, які міста зараз є найбільш конкурентоспроможними в ключових сферах, від ділової активності та культури до людського капіталу, політичної участі та обміну інформацією. Трійку лідерів продовжують посідати Нью-Йорк, Лондон і Париж.

У звіті також висвітлюються прогнози та дані щодо динаміки ефективності великих мегаполісів. Наприклад, зростання ділової активності та високі показники людського капіталу допомогли Нью-Йорку зберегти перше місце, тоді як Токіо та Гонконг піднялися на четверте та п'яте місця відповідно. Ділова активність у цих містах продовжує зростати в міру покращення культурного досвіду та обміну інформацією. Загалом, з 2018 року всі великі європейські міста відстають у показниках. Зниження показників людського капіталу спостерігалось в Лондоні, Брюсселі та Берліні.

Крім того, як згадувалося раніше, звіт містить прогнози майбутньої ефективності мегаполісів, оцінюючи чотири показники: добробут населення, економіка, інновації та управління. Це робиться насамперед для того, щоб зосередитися на окремих проблемах мегаполісів, які вони вирішують не так ефективно, як їхні конкуренти. Згідно із Індексом глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), що вираховується щороку Всесвітнім економічним форумом у 2023 році, провідні місця вже декілька років поспіль посідають Швейцарія, Сінгапур (друге місце), далі США та Нідерланди.

Також, на нашу думку, заслуговує на увагу дослідження Меморіального фонду Морі та його Global Power of Cities Index (GPCI) [61], що оцінює та ранжує мегаполіси за їхньою привабливістю та здатністю до залучення людей, капіталу та бізнесу з усього світу. GPCI висвітлює сильні, слабкі сторони та виклики не лише через рейтинги, але й через аналіз окремих галузей. Результати використовуються в міській політиці та корпоративній стратегії. Згідно з індексом GPCI Composite, з 2010 року лідирують топ-5 міст (Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Париж, Сінгапур), а інші мегаполіси активно просуваються до топ-15.

Розглянемо урбанізаційну стратегію Китаю в економічній та соціальній політиці, яка була започаткована в 2014 році через Національний план урбанізації на період 2014-2020 рр. Основна його мета полягала у створенні міського кластеру світового рівня та досягненні нового етапу урбанізації. Важливо відзначити, що 19 ключових міст-кластерів Китаю є основними джерелами доходів країни, формуючи близько 43% ВВП, з яких кластер «Дельти річки Чжуцзян» складає 14%, кластер «Дельти річки Янцзи» – 23% та столичний регіон Пекін-Тяньцзінь-Хебей – 9%. [11].

Уряд Китаю приділяє велику увагу кластерам портової інфраструктури та інноваційним локалітетам, що є ключовими напрямками розвитку країни. Це відображається у напрямі іноземних інвестицій, оскільки найбільш технологічно-інноваційні компанії спрямовують свої інвестиції до таких кластерів, як дослідницький центр Google з питань штучного інтелекту в Пекіні та дослідницький центр штучного інтелекту компанії Microsoft в Шанхаї.

Уряд Китаю має чіткий план розвитку кластерів, що успішно втілюється у життя. Гонконг, який відіграє важливу роль у міжнародних фінансах, покращив свої позиції, зосередивши увагу на торгівлі та авіаперевезеннях. Шеньчжень, що вже є особливою економічною зоною, розвивається як найбільш інноваційне місто Китаю, з компаніями, такими як Huawei, Tencent і ZTE. Китайський уряд прагне забезпечити стабільний та сталий розвиток кластерів портової інфраструктури та інноваційних локалітетів, щоб забезпечити успіх країни в майбутньому.

Таким чином, Китай продовжує підтримувати промисловість та поліпшувати умови для підприємництва, сприяти розвитку сфери послуг та прискорювати модернізацію. Однак, не лише Китай, а й решта країн світу стикається з ризиком впливу на клімат і навколишнє середовище, тому дедалі більше підприємств прагнуть контролювати свої шкідливі викиди та переходити на чисті технології з низьким рівнем викидів вуглецю. В загальному, в Китаї виділяють п'ять основних ризиків, які можуть завадити зростанню: екологічний, кліматичний ризик, ризики кібербезпеки, операційний та технологічний ризики [12].

Міська економічна активність великих міст значно зменшилася, призвівши до серйозних втрат для таких систем, як бізнес та фінанси, і спричинивши банкрутство,

втрату робочих місць, падіння ВВП та попиту. У першому кварталі 2020 року КНР стикнулася зі значним спадом ВВП на 9,8% порівняно з попереднім кварталом, тоді як раніше цей показник стабільно зростав [13].

В новому стратегічному плані, що був розроблений під керівництвом Центрального комітету партії та Державної ради [14], передбачено побудову нових урбаністичних зв'язків. Основними цілями плану є реалізація спільного розподілу, координації, транспортного зв'язку, екологічного проектування, будівництва, розвитку промисловості, розподілу ресурсів та державних послуг в межах столичного мегаполісу Пекін-Тяньцзінь-Хебей до 2025 та 2035 року.

Багато розділів плану охоплюють розвиток екологічної інфраструктури, включаючи поліпшення регіональної системи утилізації відходів, очищення забруднених ґрунтів, зміцнення захисту басейнів річок та регіонального контролю над забрудненням атмосфери. Загалом, план передбачає створення уніфікованої системи у галузі екологічного управління, інфраструктури, державних служб та інженерних технологій [15].

Отже, мегаполіси виконують важливу роль у світовій економіці завдяки своїм особливостям. Вони є головними центрами економічного, технологічного та культурного розвитку. Ознаки мегаполісів, такі як високий рівень життя, концентрація великих корпорацій та фінансових установ, наявність великих транспортних вузлів та високотехнологічних інфраструктур, сприяють привабливості цих міст для бізнесу та інвестицій. Мегаполіси забезпечують щільну мережу підприємств та високий рівень спеціалізації, створюючи умови для інноваційного та креативного середовища. У світовій економіці мегаполіси виступають важливими гравцями, що забезпечують зростання ВВП та залучення іноземних інвестицій, створюють робочі місця і забезпечують розвиток суміжних галузей, що сприяє економічному піднесенню країни в цілому. Мегаполіси є невід'ємною складовою світової економіки та відіграють ключову роль у формуванні сучасного глобального бізнес-ландшафту.

1.2. Фактори впливу на формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст

Формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст є складним процесом, який залежить від багатьох факторів. Ці фактори можна розділити на економічні, соціокультурні, технологічні та інфраструктурні. Розглянемо кожний фактор окремо (рис. 1.2.):

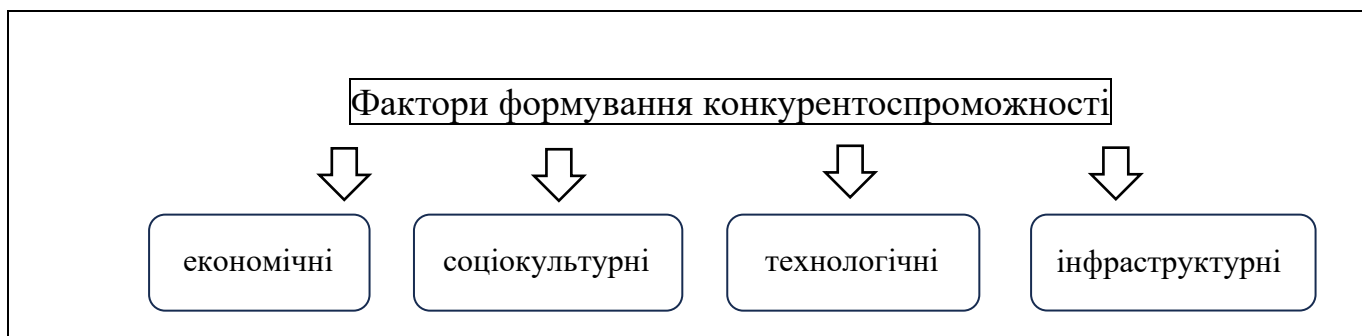

Рис. 1.2. Основні фактори конкурентного потенціалу міста.

Примітка. Побудовано автором за даними Kotler, P., & Caslione, J. *Chaotics: the business of managing and marketing in the age of turbulence*. AMACOM Div American Mgmt Assn, 2019.

У світі, де міжнародна торгівля та глобалізація стають дедалі більш важливими, економічні фактори відіграють вирішальну роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст. Економічні фактори включають рівень економічного розвитку, наявність інфраструктури, рівень інвестицій, ринок праці та інвестиційну привабливість міста. Найважливішим з них є рівень економічного розвитку, оскільки він визначає рівень життя та можливості міста приваблювати іноземні інвестиції.

Перш за все, економічний розвиток є ключовим фактором для залучення іноземних інвестицій. Глобальні міста, які залучають іноземні інвестиції, можуть швидко розвиватися та зміцнювати свою конкурентоспроможність на світовому ринку. Інвестиції можуть бути спрямовані на будівництво нових інфраструктурних об'єктів, таких як аеропорти, порти, шосе, метро, логістичні центри, що забезпечують швидку і зручну транспортну логістику. Зростання бізнес-

інфраструктури, такої як бізнес-парки, офісні приміщення та інші об'єкти, можуть забезпечити зростання кількості робочих місць та підвищити рівень зайнятості.

Іншим важливим економічним фактором є розвиток галузі послуг. Глобальні міста з високорозвинутою інфраструктурою та широким набором послуг здатні сприяти розвитку міжнародного туризму та бути привабливими для іноземних компаній для розміщення своїх офісів, технічних центрів та інших підрозділів. Відповідно, це дозволяє збільшувати обсяги експорту та залучати іноземні інвестиції в економіку міста.

Крім того, розвиток високотехнологічної галузі також є важливим фактором для забезпечення конкурентоспроможності глобальних міст на світовому ринку. Розвиток галузей інформаційних технологій, біотехнологій, енергоефективних технологій та інших сучасних сфер дає можливість містам забезпечувати нові рівні економічного розвитку та залучати талановитих молодих фахівців.

Відкритість до міжнародного співробітництва та готовність до залучення іноземних інвестицій є ще одним важливим економічним фактором для формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст. Глобальні міста, які активно співпрацюють з іншими містами та країнами, можуть забезпечувати створення сприятливих умов для підприємництва та розвитку економіки. Це може включати обмін досвідом, технологіями, культурними цінностями, а також здійснення спільних проектів.

Зважаючи вищевикладене, слід зазначити, що економічний фактор є ключовим для формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст. Інвестиції в економіку, розвиток інфраструктури, галузі послуг та високих технологій, а також готовність до міжнародного співробітництва допомагають створювати сприятливі умови для економічного зростання міста та забезпечення його конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Крім того, залучення іноземних інвестицій та компаній забезпечує розвиток технологій та інновацій, які в свою чергу сприяють підвищенню економічної ефективності міста та його здатності протистояти конкуренції.

Проте, для забезпечення економічного успіху міста, необхідно також звернути увагу на соціальні та екологічні аспекти розвитку. Створення відкритого та прозорого бізнес-середовища, забезпечення соціальної стабільності та рівноправності, збалансоване екологічне планування міста та забезпечення природно-ресурсної ефективності – це також важливі складові успішної конкурентоспроможності міста.

Глобальні міста вважаються важливими центрами економіки та культури, тому вивчення соціокультурних факторів, що впливають на їх міжнародну конкурентоспроможність, є особливо важливим (рис. 1.3.):

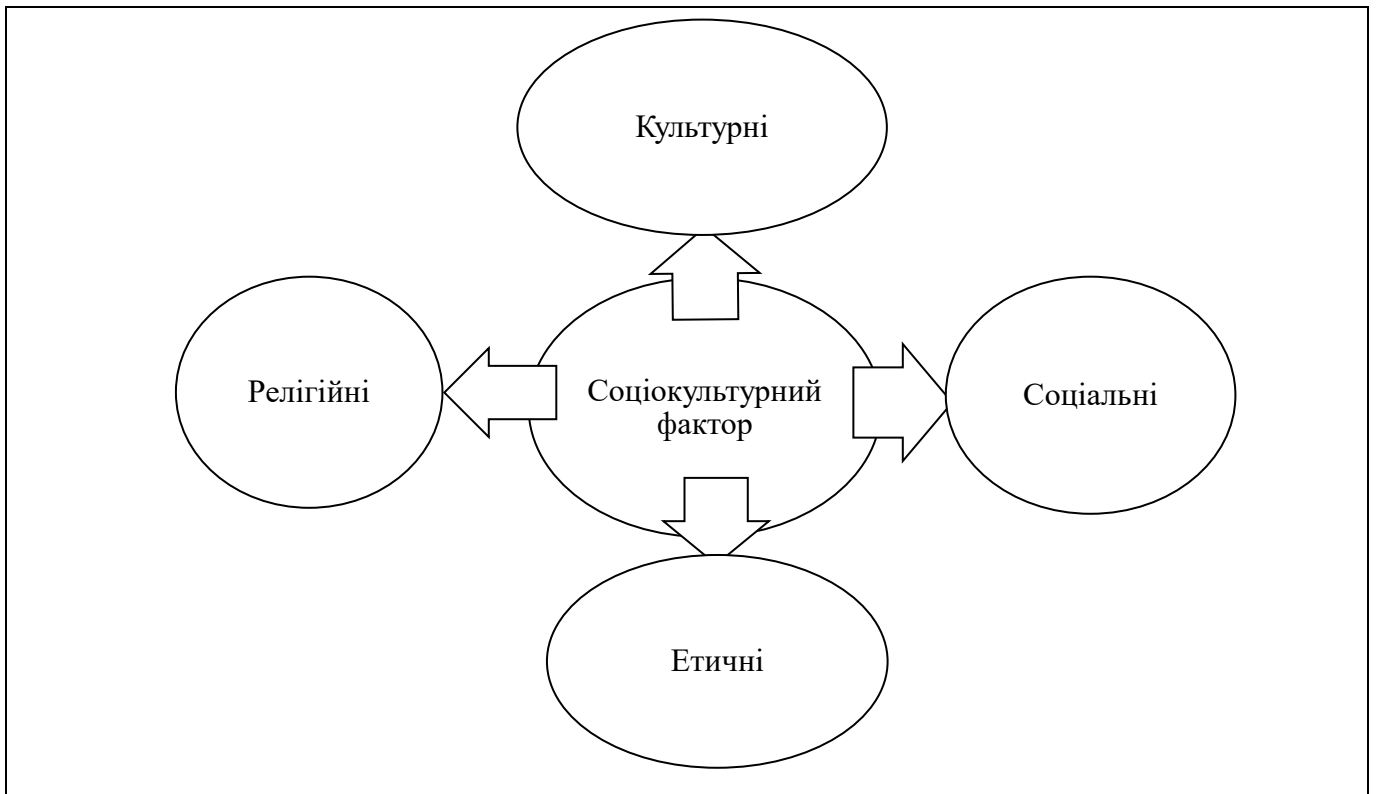

Рис. 1.3. Основні складові соціокультурного фактору конкурентоспроможності.

Примітка. Побудовано автором за даними Попель М.В. Мегаполіс як об'єкт досліджень географів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Географічні науки. – 2019. – № 87. – С. 105-113.

Соціокультурні фактори включають в себе культурні, соціальні, етичні та релігійні складові. Дослідження показують, що ці фактори можуть значно вплинути на економічний розвиток глобальних міст та їх конкурентоспроможність.

Один з основних соціокультурних факторів – це культура. Культурні відмінності можуть мати значний вплив на міжнародну конкурентоспроможність глобальних міст. Міста, які здатні враховувати культурні різноманітності та підтримувати культурний розвиток, можуть приваблювати більше туристів, іноземних інвесторів та випускників вищих навчальних закладів.

Іншим важливим соціокультурним фактором є соціальна інфраструктура, яка включає в себе наявність шкіл, університетів, медичних закладів, спортивних об'єктів та інших інфраструктурних підприємств.

Наявність якісної соціальної інфраструктури може бути ключовим фактором, який залучає нових жителів до глобальних міст. Таким чином, глобальні міста з високою якістю соціальної інфраструктури можуть мати перевагу в конкуренції з іншими містами.

Третім важливим соціокультурним фактором є етичні та релігійні цінності. Зокрема, міста з високою етикою бізнесу та суспільної відповідальності можуть привертати нові бізнеси та інвестиції, тому що ці цінності оцінюються як важливі для бізнес-спільноти та споживачів.

У той же час, міста з відкритим та толерантним культурним середовищем можуть приваблювати молодих талантів та висококваліфікованих працівників з різних країн світу.

Особливу увагу потрібно приділити вивченню соціокультурних факторів у зв'язку зі змінами в світі. Пандемія COVID-19, наприклад, змінила роль глобальних міст та їх конкурентоспроможність. Створення більш безпечного та здорового середовища для життя та роботи стало надзвичайно важливим.

Таким чином, міста, які здатні адаптуватись до нових викликів та забезпечити безпеку та здоров'я своїх громадян, можуть мати перевагу в конкуренції з іншими містами.

Інфраструктура – це система фізичних та соціальних структур, необхідних для забезпечення ефективної функціональності міста та задоволення потреб мешканців (див. Рис. 1.4.).

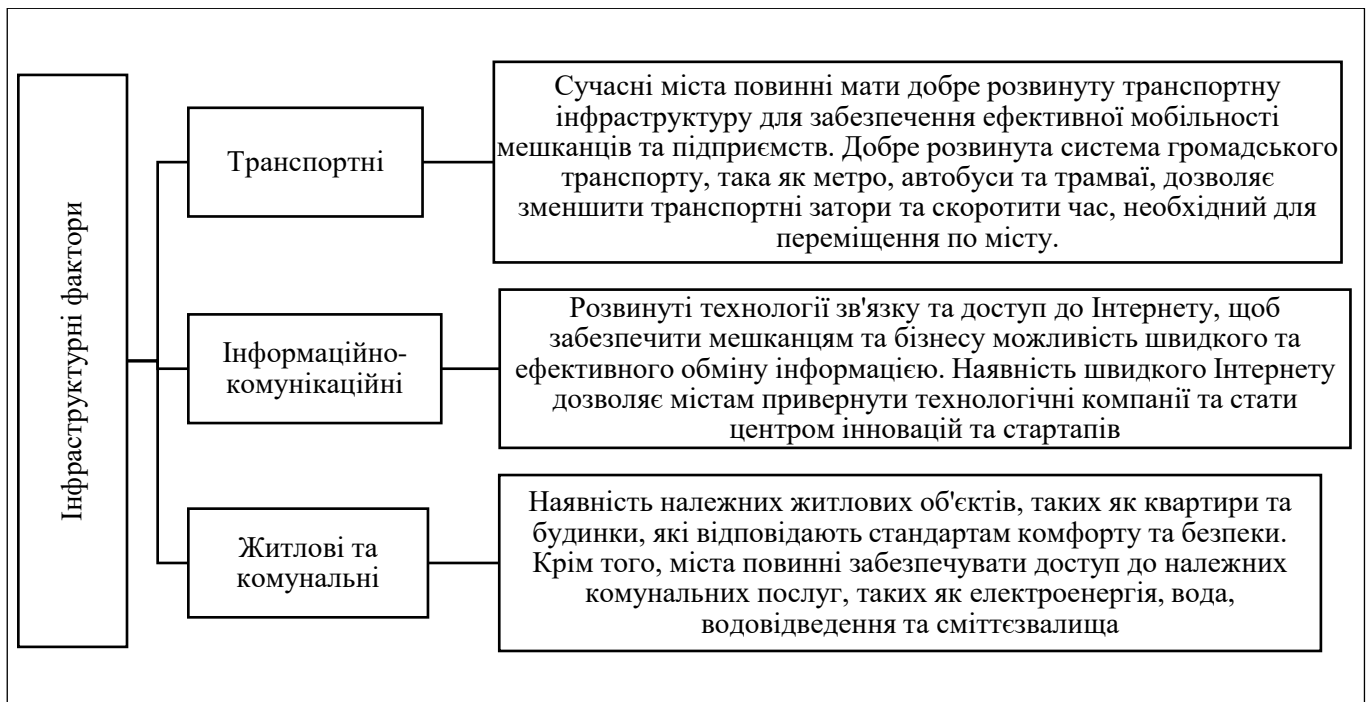

Рис. 1.4. Основні інфраструктурні фактори розвитку міста.

Примітка. Побудовано автором за даними Гончарук Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості. – Х., 2020. – С. 100-104.

Усі ці інфраструктурні фактори здійснюють значний вплив на міжнародну конкурентоспроможність глобальних міст. Якщо міста не забезпечують необхідну інфраструктуру, вони можуть втратити свою привабливість для бізнесу та мешканців. У той же час, наявність добре розвинутої інфраструктури може забезпечити містам конкурентну перевагу в боротьбі за інвестиції та людський капітал.

Крім того, існують також інші фактори, які впливають на конкурентоспроможність міста, такі як наявність високоякісної медичної допомоги, екологічна ситуація, рівень безпеки тощо. Всі ці фактори взаємодіють між собою та впливають на розвиток міста в цілому.

Поліпшення показників глобальних міст можна пояснити різними факторами, такими як бізнес, технології, людський капітал тощо. Таким чином, ключовими детермінантами їхнього розвитку можна визначити наступні:

- модернізація політики та програм для забезпечення сприятливих умов для ведення бізнесу;
- середовище, придатне для місцевих і глобальних компаній і підприємців;
- розвиток ефективної інфраструктури та посилення технічних можливостей;
- розвиток бізнес-середовища для залучення людського капіталу;
- реалізація державної політики в ключових національних секторах;
- забезпечення високого рівня охорони здоров'я, покращення якості освіти та підтримка культурних заходів;
- дії уряду, спрямовані на зміцнення індивідуального добробуту та людського капіталу в суспільстві.

Боротьба за людський капітал та інвестиції триває, тому державно-приватне партнерство відіграє важливу роль у допомозі містам у всьому світі залишатися конкурентоспроможними. Ці зусилля базуються на людському капіталі, цифровій трансформації та залученні глобальних підприємств. Тому сучасні китайські мегаполіси зосереджуються на залученні та утриманні висококваліфікованих кадрів, що також є їх конкурентною перевагою.

Шанхай є найпривабливішим містом для талантів, за ним йдуть Шеньчжень і Пекін. Відповідно до Звіту про конкурентоспроможність А.Т. АТ Kearney [8] три китайські мегаполіси (Гонконг, Пекін, Шанхай) увійшли до 25 найкращих у Global Cities Index. Китайські мегаполіси демонструють стрімке зростання (серед 60 мегаполісів, які були вперше досліджені компанією в 2008 році). Загалом, їхні показники зростають втричі швидше, ніж північноамериканські мегаполіси, а в майбутньому будуть розвиватись у 3,4 рази швидше, ніж європейські. Ділова активність є одним із ключових показників індексу, а успіхи в реалізації людського капіталу та обміну інформацією значно прискорюють їх прогрес.

Відповідно до звіту консалтингової фірми Jones Lang LaSalle (JLL) і The Business of Cities [7], у рейтингу мегаполісів, які швидко розвиваються та мають широкі перспективи на майбутнє, китайські міста визначаються не лише першістю,

але й показниками. Серед міст КНР виділяються Гуанчжоу, Шеньчжень і Тайбей, які посідають перші місця в рейтингах за кожним показником. Гуанчжоу відомий своїм високим рівнем конкурентоспроможності у фінансовій галузі, корпоративній діяльності, системах електротранспорту та на ринку послуг. Шеньчжень переважає над усіма мегаполісами світу в інфраструктурі, інноваціях, бізнесі, транспорті та інших сферах. Репутація міста Тайбей значно покращилась завдяки незмінно високим показникам розвитку вищої освіти, технологічного підприємництва, інвестиційній привабливості, якості життя та безпеки.

У лютому 2014 року китайський уряд оголосив про створення столичного району «Пекін-Цзіньцзі» з метою інтеграції економіки міст Цзін-Цзін-Цзі в один спільний міський простір. Плани економічної інтеграції для цих міст були частиною урядової програми для вирішення складних питань міського та просторового планування в межах Нового національного плану урбанізації (2014-2020).

На формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст впливає ряд факторів. До них належать технологічні фактори, такі як наявність високоякісних інформаційних технологій та розвинутих транспортних мереж; соціокультурні фактори, які включають в себе наявність різноманітних культурних подій та спортивних змагань, а також розвинуту соціальну інфраструктуру; інфраструктурні фактори, до яких відносяться транспортна, екологічна, житлова та комунальна інфраструктура, а також соціальна інфраструктура.

Усі ці фактори мають велике значення для привабливості міст для бізнесу, інвестицій та мешканців. Якщо міста не будуть забезпечувати належний розвиток усіх цих факторів, то вони можуть втратити своконкурентну перевагу та стати менш привабливими для туристів та мешканців.

Належний розвиток технологічної, соціокультурної та інфраструктурної складової є важливим завданням для глобальних міст, які бажають залишатися конкурентоспроможними та привабливими для життя та бізнесу.

Отже, існує ряд факторів, що впливають на формування міжнародної конкурентоспроможності глобальних міст. Перш за все, важливу роль відіграють географічне розташування та інфраструктура міст. Оскільки міста є вузлами

транспорту та комунікацій, вони забезпечують зв'язок з іншими країнами та регіонами світу, сприяючи міжнародній торгівлі та залученню іноземних інвестицій. Крім того, мають значення економічна стабільність та політична ситуація в місті, оскільки вони впливають на довіру з боку бізнесу та іноземних інвесторів. Наявність кваліфікованої робочої сили, освітній рівень населення та доступ до наукових досліджень і розробок також сприяють підвищенню конкурентоспроможності міста. Крім цього, культурне різноманіття, інноваційність та наявність стимулів для підприємництва і стартапів додають привабливості глобальним містам. Отже, успішна конкурентоспроможність глобальних міст залежить від комплексного врахування цих факторів та постійної пристосованості до змін у світовому економічному ландшафті.

1.3. Методи та показники оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів

Сучасний світ стає дедалі більше урбанізованим, у містах живе більше людей, ніж будь-коли. Мегаполіси, зокрема, стають ключовими гравцями у світовій економіці і часто розглядаються як драйвери економічного та соціального прогресу країни.

Міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів – це ключовий фактор, який визначає їх успіх у сучасному світі. Щоб оцінити рівень конкурентоспроможності міст, часто використовують показники, які допомагають визначити стан економіки, інноваційної діяльності та інфраструктури міста.

Одним із способів оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є використання системи економічних показників. Економічні показники, такі як валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний дохід (ВНД) та обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ), можуть дати розуміння стану економічної діяльності міста. Показники розвитку інновацій, такі як кількість патентів та обсяг витрат на дослідження та розробки можуть допомогти визначити здатність міста створювати нові ідеї та технології. Показники інфраструктури, такі як рівень розвитку

транспорту і телекомунікацій, можуть надати інформацію про зв'язок і доступність міста. Наприклад, згідно з Індексом глобальних фінансових центрів, Лондон є найбільш конкурентоспроможним фінансовим центром у світі, частково завдяки його високим оцінкам за економічними та інфраструктурними показниками. Подібним чином, Токіо посідає високі позиції за показниками інновацій, маючи значну кількість патентів і великі обсяги витрат на дослідження та розробки.

Іншим способом оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є використання таких методів, як рейтинг за індексами, тематичні дослідження та порівняльний аналіз. Рейтинги індексів, такі як Global Competitiveness Index та World City Competitiveness Index, забезпечують стандартизований спосіб порівняння мегаполісів за низкою показників. Тематичні дослідження успішних мегаполісів та їхніх стратегій можуть дати розуміння того, що робить місто конкурентоспроможним. Порівняльний аналіз мегаполісів у подібних регіонах або за схожими характеристиками може допомогти визначити найкращий досвід та напрями зростання міст. Наприклад, Індекс конкурентоспроможності світового міста визначає Нью-Йорк як найбільш конкурентоспроможне місто у світі, частково завдяки його високим оцінкам за економічними та інноваційними показниками. Подібним чином, приклад успіху Сінгапуру як конкурентоспроможного мегаполісу підкреслює його увагу до освіти, інновацій та розвитку інфраструктури.

Незважаючи на високу ефективність показників і методів для оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, з їх використанням також пов'язано ряд проблем. Однією з них є складність вимірювання нематеріальних факторів, таких як інновації та якість життя. Іншою проблемою є відмінності в доступності та надійності даних у різних мегаполісах. Нарешті, існує ймовірність упередженості щодо рейтингів індексів і тематичних досліджень, що може вплинути на точність оцінювання. Наприклад, Глобальний індекс конкурентоспроможності піддається критиці за його значну залежність від економічних показників, які можуть не повністю відображати загальний рівень конкурентоспроможності міста. Подібним чином, тематичні дослідження успішних

мегаполісів можуть бути застосовані не до всіх міст, оскільки кожне місто має свої унікальні характеристики та проблеми.

Оцінка міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є складним і багатогранним завданням, що вимагає використання ряду показників і методів. Незважаючи на те, що ця оцінка пов'язана з труднощами, важливо продовжувати вимірювати та порівнювати мегаполіси, щоб визначити найкращі практики та сфери для вдосконалення.

У сучасній науковій практиці існує багато способів визначення рівня конкурентоспроможності. Їх розрізняють за способом подання результатів (матриця, графік, індекс), методом оцінювання (якісним і кількісним) тощо. Для визначення конкурентоспроможності використовуються Концепція Баласси, індекс Лафіта, методологія оцінки щорічника світової конкурентоспроможності IMD та Європейської комісії.

Підсумовуючи, можна зазначити, що чим вищий рівень конкурентоспроможності, тим вищий рейтинг на міжнародному глобальному ринку, а конкурентоспроможність пов'язана зі змінами у зовнішньому та внутрішньому операційному середовищі, і водночас пов'язана з рівнем ВВП.

Для оцінки конкурентоспроможності продукту часто використовують концепцію Б. Баласси, відповідно до якої конкурентна перевага полягає у високій частці продукту на міжнародному ринку, тоді як недолік конкурентної переваги проявляється у низькій частці продукту на експортному ринку. Для цього використовується спеціальний інструмент – коефіцієнт порівняльних переваг (RCA), який має наступний вигляд:

$$RCA = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt}) = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{it} / X_{nt}), \quad (1.1.)$$

де X – експорт;

i – країна, яка досліджується;

j – товар (або галузь промисловості);

t – група товарів (або галузей промисловості);

n – група країн.

За коефіцієнтом RCA можна визначити конкурентоспроможні сектори економіки країни. Припустимо, що якщо значення коефіцієнта перевищує 1, то країна має конкурентні переваги у виробництві даного продукту, а якщо менше 1 – то ні. Однак основним недоліком цього підходу є те, що він базується тільки на експортних даних, не враховуючи показники імпорту. Це призводить до неповної оцінки конкурентоспроможності.

Щоб компенсувати цей недолік, також використовують індекс Лаффера, метод якого полягає в одночасному розгляді обох показників. Для оцінки конкурентоспроможності країни використовують міжгалузеву та внутрішньогалузеву торгівлю. У міжгалузевій торгівлі країна експортує продукцію своєї галузі та імпортує продукцію інших галузей. Внутрішньогалузева торгівля охоплює торгівлю однотипними товарами, яка зазвичай є найбільш інтенсивною серед розвинених країн. Однак, багато авторів стверджують, що будь-яка оцінка конкурентоспроможності, яка ґрунтується лише на експорті, є неповною. Такий недолік, який є властивим коефіцієнту Баласси, усувається в індексі Лафая (Lafay Index – LFI). Цей індекс враховує як експорт, так і імпорт товарів, що належать до однієї товарної категорії. Оцінка конкурентоспроможності за допомогою індексу Лафая дозволяє отримати більш повну картину економічної ситуації країни, оскільки враховується обидва аспекти міжнародної торгівлі [14].

$$LFI = 100 \left(\frac{x_{j-m_j}^i}{x_{j+m_j}^i} - \frac{E_g^{i-1}(x_{j-m_j}^i)}{E_g^{i-1}(x_{j+m_j}^i)} \right) \frac{x_{j-m_j}^i}{E_g^{i-1}(x_{j+m_j}^i)} \quad (1.2.)$$

Де, x_j^i і m_j^i – експорт та імпорт продукції j в країну i ;

N – кількість видів продукції.

Для оцінки конкурентоспроможності використовується формула, яка порівнює відношення чистого експорту продукції j до зовнішньоторговельного обороту товару j у певному році з відношенням сукупного чистого експорту до

зовнішньоторговельного обороту та частки зовнішньоторговельного обороту за продукцією j у загальному зовнішньоторговельному обороті країни.

Індекс Лафая (LafayIndex-LFI) враховує внутрішньогалузеву конкуренцію, тому вважається більш повним методом оцінки конкурентоспроможності, ніж коефіцієнт Балассі. Позитивні значення індексу вказують на конкурентні переваги, при цьому більше значення індексу відповідає вищому рівню конкурентоспроможності.

З іншого боку, негативні значення свідчать про неконкурентоспроможність продукції. Обмеженням індексу є його максимальне і мінімальне значення, які становлять відповідно плюс і мінус 50. Мінімальне значення вказує на повну деспеціалізацію, а максимальне – на повну конкурентоспроможність.

Для оцінки конкурентних переваг у сільському господарстві можна використовувати інтегральний підхід. При цьому необхідно враховувати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають конкурентоспроможність підприємства. Зазвичай, оцінка проводиться на основі результатів діяльності підприємства, але для забезпечення його майбутньої конкурентоспроможності необхідно прогнозувати вплив факторів на конкурентні переваги. У цьому випадку, важливою є можливість нарощування конкурентних переваг на різних етапах розвитку підприємства.

Прогнозування та оцінка факторів можуть бути важкими завданнями, оскільки не всі фактори можуть бути виміряні кількісно через відсутність даних у звітах або неможливість розрахунку певних значень. У таких випадках дослідники можуть використовувати експертні оцінки, що може знизити об'єктивність даних [7].

Проте, наявність розрахунків є основою для оперативного управління та формулювання стратегії розвитку, що спрямована на забезпечення конкурентоспроможності. Ми вважаємо, що можливо оцінити конкурентну перевагу за допомогою інтегральної формули:

$$Kkp = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m a_i P_i \times Z_{ij} F_{ij} \quad (1.3.)$$

де ККП – інтегральна оцінка конкурентних переваг підприємства;

P_i – значення i -го конкурентної переваги;

n – кількість конкурентних переваг;

a_i – вагомість i -го конкурентної переваги;

F_{ij} – значення j -го фактора i -го конкурентної переваги;

m – кількість факторів конкурентної переваги;

z_{ij} – вагомість j -го фактору i -го конкурентної переваги.

Для розрахунку інтегрального коефіцієнта оцінки конкурентних переваг необхідно виконати умови $\sum \alpha_i = 1$ та $\sum z_{ij} = 1$. Цей коефіцієнт є важливим фактором при формуванні потенційної конкурентоспроможності підприємства. Якщо коефіцієнт наближається до 1, то збільшується імовірність того, що підприємство зможе залучити інвестиції або прийняти рішення про вихід з бізнесу. Однак, важливо враховувати особливості ринку, на якому діє підприємство.

Отже, підхід до управління конкурентними перевагами та конкурентоспроможністю варіюється залежно від стадії економічного розвитку і включає різні напрями. Серед них можна виділити наступні:

- проведення аналізу та прогнозування конкурентних переваг підприємств-виробників товарів для споживачів та факторів, які сприяють досягненню конкурентоспроможності;
- зосередження уваги на слабких сторонах та пошук нових конкурентних переваг на основі аналізу сильних та слабких сторін підприємства;
- спрямування конкурентних переваг на досягнення стратегічних цілей функціонування підприємства [8, с. 139].

Конкуренція та конкурентоспроможність є невід’ємними аспектами сучасного бізнес-середовища. Дослідження показують, що країни-лідери з найвищими показниками ВВП на душу населення також відзначаються певними характеристиками, що сприяють високому рівню їх міжнародної конкурентоспроможності. Серед них можна виділити відкриту ринкову економіку, де вільне ціноутворення, низькі митні бар’єри та високий рівень конкуренції на ринку дозволяють компаніям працювати в ефективному середовищі. Також

важливим фактором є переважання приватної власності та захист прав на неї. Ефективне податкове адміністрування та податкова система, що контролюється платниками податків через демократичні представницькі інституції, сприяють стабільності економіки та забезпеченню її розвитку. Низький рівень корупції, прозорість державних та фінансових інститутів є додатковими чинниками, які сприяють міжнародній конкурентоспроможності. Врахування цих характеристик відіграє важливу роль у забезпеченні успіху на міжнародному ринку для підприємств та країн.

Зрозуміло що конкурентоспроможність на різних рівнях – макро, мезо і мікро – передбачає їх глибокий зв'язок, а глобалізація сучасного світу приводить до зростання конкуренції на національному рівні, що суттєво впливає на конкурентоспроможність територій, галузей і підприємств. Теорія конкуренції та конкурентоспроможності включає концепцію просторової організації, яка допомагає вирішувати загальні проблеми диференціації соціально-економічного розвитку територій, галузей і підприємств з метою забезпечення ефективної регіональної, структурної та конкурентної політики.

Отже, оцінка міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів вимагає застосування різноманітних методів та показників. Один з найпоширеніших методів – порівняльний аналіз, який дозволяє визначити переваги та недоліки міст порівняно з конкурентами. Показники, які використовуються для оцінки, включають економічні показники, такі як ВВП на душу населення, рівень безробіття, обсяг іноземних інвестицій та обсяги експорту й імпорту. Також важливими є соціальні показники, такі як якість освіти, охорона здоров'я та життя, рівень життя населення. Крім того, технологічний розвиток та інноваційна активність також визначаються за допомогою показників, що характеризують обсяг наукових досліджень, патентну активність та рівень впровадження нових технологій. Застосування цих методів та показників дозволяє отримати комплексну оцінку конкурентоспроможності мегаполісів та визначити їхнє місце в глобальній економіці. Отже, такий аналітичний підхід сприяє розумінню сильних та слабких сторін міста, а також розробці ефективних стратегій для підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Висновки до розділу 1

Мегаполіси посідають важливе місце у світовій економіці, їх значення у світі полягає у високому рівні розвитку та значному впливі на регіональні та глобальні процеси. Вони є економічними, політичними та культурними центрами, що генерують інновації, приваблюють людський капітал та інвестиції.

Фактори, що впливають на міжнародну конкурентоспроможність мегаполісів, є багатограними і включають економічні, соціокультурні, інституційні та природно-географічні аспекти. Взаємодія цих факторів визначає конкурентні позиції мегаполісів на світовій арені і може сприяти зростанню їх конкурентоспроможності або, навпаки, послабленню їх позицій.

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів використовуються різні методи і показники. Вони включають економічні показники, такі як ВВП на душу населення, рівень безробіття та інвестиційний клімат, соціальні показники, такі як якість освіти та охорона здоров'я, індекси конкурентоспроможності, такі як Глобальний індекс конкурентоспроможності міст та Індекс розвитку людського потенціалу.

Перший розділ даного дослідження формує основу для подальшого аналізу міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, розкриваючи основні поняття, фактори і методи, що використовуються в цій галузі. Висновки, зроблені у цьому розділі, дозволяють зрозуміти значення конкурентоспроможності мегаполісів і формують базу для подальшого дослідження їх ролі в глобальній економіці.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ

2.1. Дослідження ключових тенденцій розвитку мегаполісів у регіонах світу в умовах глобального конкурентного середовища

Мегаполіси стрімко розвиваються в різних регіонах світу і стають ключовими гравцями світової економіки. Ці міста є центрами інновацій, технологій та економічної діяльності. Однак, вони також стикаються з багатьма проблемами, долаючи глобальну конкуренцію.

Розвиток мегаполісів визначається кількома ключовими тенденціями. Урбанізація зростає в усьому світі, а зростання середнього класу стимулює попит на міську інфраструктуру. Мегаполіси стають дедалі більш пов'язаними завдяки технологіям і транспорту.

У результаті мегаполіси є центрами економічної діяльності, що залучають іноземні інвестиції, виступають центрами інновацій і технологій. Наприклад, такі міста, як Пекін, Токіо та Нью-Йорк, змогли залучити іноземні інвестиції, сприяти інноваціям, розвивати свою економіку і здійснювати значний внесок у ВВП (див. Рис. 2.1.).

Однак, мегаполіси можуть бути не найкращою моделлю для сталого економічного розвитку. Мегаполіси можуть призвести до погіршення навколишнього середовища та виснаження ресурсів. Наприклад, такі міста, як Пекін і Делі, страждають від сильного забруднення повітря. Крім того, мегаполіси можуть посилити соціальну нерівність і міську бідність. Наприклад, у таких містах, як Мумбаї та Сан-Паулу високий рівень бідності населення.

Крім того, мегаполіси можуть створювати економічні бульбашки, які схильні до краху. Наприклад, бульбашка нерухомості в Токіо в 1980-х роках призвела до фінансової кризи.

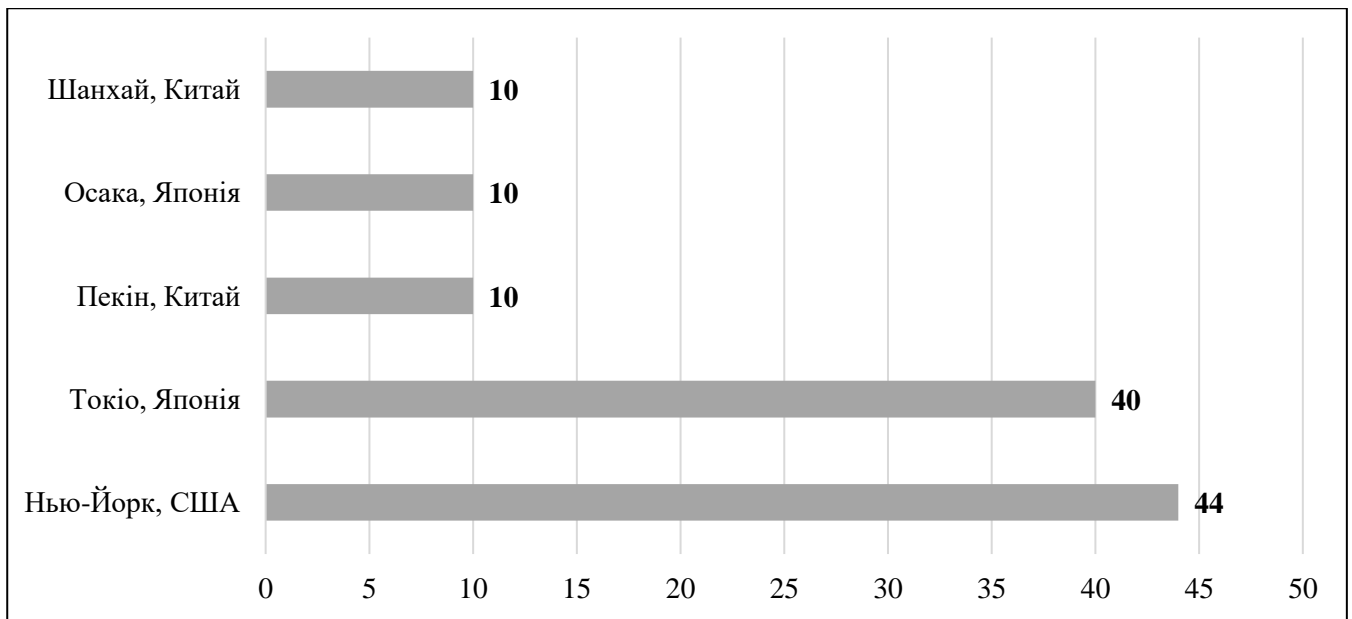

Рис. 2.1. Прогноз щодо обсягів внеску окремих мегаполісів світу у ВВП у 2030 р., (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Сьогодні, для того щоб уникнути великих соціально-економічних нерівностей та зменшити негативний вплив фінансово-економічних криз на соціальне життя людей, міста, столичні мегаполіси, використовують не лише суворий економічний режим, але й спеціальні та інноваційні інструменти міського управління та планування. Тож на запитання: «Чи є економічна криза загрозою чи можливістю для розвитку міста?», кожне місто повинно знайти відповідь, враховуючи аналіз власної ситуації. Тим не менш, деякі міста, зіткнувшись із серйозними економічними загрозами та їх наслідками, знаходять нові можливості для зростання шляхом розробки більш ефективних стратегій розвитку. Це було багато разів доведено історією. Так, місто Київ, яке також відчуло наслідки глобальної кризи, зараз намагається розробити ефективну стратегію розвитку, щоб протидіяти загрозам кризи та знайти нові можливості зростання.

Київ не тільки є столицею України, але й є найбільшим мегаполісом країни, який зосереджує на своїй території значну частку соціально-економічних та культурних процесів країни. Проте, кризові фактори об'єктивно вплинули на різні сектори економіки та матеріальну інфраструктуру міста. При аналізі стану та

перспектив розвитку Києва в контексті кризових факторів та їх наслідків, важливо зауважити, що місто стикається з кризою на фоні внутрішніх обтяжливих умов. Як столиця країни з перехідною економікою, де ще не завершені численні реформи та трансформація суспільно-політичної системи, Київ, подібно до інших регіонів України, відчуває на собі нестабільність політичної ситуації, що негативно впливає на економічне та просторове планування. Оскільки Київ має особливі умови в порівнянні з іншими столичними мегаполісами, розвиток міста в умовах кризи повинен бути обдуманим і зваженим, враховуючи всі антикризові програми і заходи.

Мегаполіси не здатні подолати глобальну конкуренцію без вирішення системних проблем. Глобальна економічна конкуренція зумовлена структурною нерівністю у світовій економіці. Мегаполіси не можуть повністю вирішити ці системні проблеми самостійно. Міста повинні співпрацювати з регіональними та національними урядами для вирішення усіх системних проблем. Наприклад, такі міста, як Йоганнесбург (ПАР) і Богота (Колумбія), досягли успіху у вирішенні системних проблем, сприяючи соціальній інтеграції та зменшуючи нерівність.

За тенденціями розвитку територій можна стверджувати, що міські території розвиваються активніше, ніж сільські. Це пояснюється зростанням чисельності населення в містах, що сприяє зміні пріоритетів у житті та розвитку суспільства і породжує нові глобальні виклики. Подальший розвиток урбанізованих територій, враховуючи динаміку зростання населення, пов'язаний з наступними основними проблемами [10-17].

Перспективи розвитку міських територій пов'язані з численними проблемами, що стосуються неефективного використання ресурсів, їх нерівномірного розподілу та дефіциту в центрах з високою концентрацією населення. Транспортна інфраструктура стає недостатньою, що призводить до заторів, втрати часу та екологічних проблем, пов'язаних з викидами шкідливих речовин в атмосферу. Нарощування потужності комунальних мереж та пошук шляхів утилізації й переробки відходів також є проблемами мегаполісів. Висока концентрація населення та його техногенний вплив ведуть до екологічної деградації, нестачі землі та економічної нерівності. Суттєве навантаження на соціальні інституції, нестача

чистої питної води та психологічні проблеми, пов'язані зі стресом та відчуттям небезпеки, також є серйозними викликами для урбанізованих територій.

Під час аналізу було встановлено, що основні проблеми, що перешкоджають розвитку територій, можна розділити на декілька блоків: економічні, соціальні, екологічні, психологічні, суспільні та технологічні. Сьогодні існує необхідність вирішення наступних проблем у кожному з цих блоків [7-13]:

- Економічні проблеми: зниження рівня життя населення, безробіття, бідність, нестача ресурсів для забезпечення життєдіяльності на базовому рівні.

- Соціальні проблеми: зниження якості надання соціальних послуг, обмеження доступу до консультаційних послуг і, відповідно, можливостей для працевлаштування та забезпечення гідного рівня життя, крах медичної системи в умовах високих ризиків захворюваності.

- Екологічні проблеми: забруднення атмосфери, водних ресурсів, біосистем, техногенний вплив людини на навколишнє середовище, зміни в екосистемах, вимирання видів, зміни клімату.

- Психологічні проблеми: постійні стреси, перевтома, відсутність можливості для нормального відпочинку, швидкий ритм життя, почуття небезпеки через техногенні ризики.

- Суспільні проблеми: відсутність гармонійного розвитку суспільства, відсутність рівності та збалансованого розвитку соціально-економічних процесів, що може призводити до формування та наростання протестних настроїв в суспільстві. Технологічний прогрес приводить до збільшення впливу людини на навколишнє середовище, а також до посилення розриву між багатими технологічно розвиненими територіями та бідними технологічно відсталими територіями.

На сьогоднішній день, найбільш динамічний розвиток мегаполісів спостерігається в країнах Азії. Ці країни, які мають високу густоту населення та почали активно впроваджувати нові технології, здійснили значний прорив у своєму технічному та соціальному розвитку. Оскільки вони переходять від традиційного сільського господарства до більш технологічних методів виробництва, населення в

країнах Азії масово мігрує до великих міст, що створює особливі труднощі у зв'язку з перенаселенням на цих територіях [14].

Більшість великих мегаполісів світу (що підтверджує вищезгадану гіпотезу про розвиток перенаселених міст Азії), розташовані в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Східній та Південній Азії (рис. 2.2):

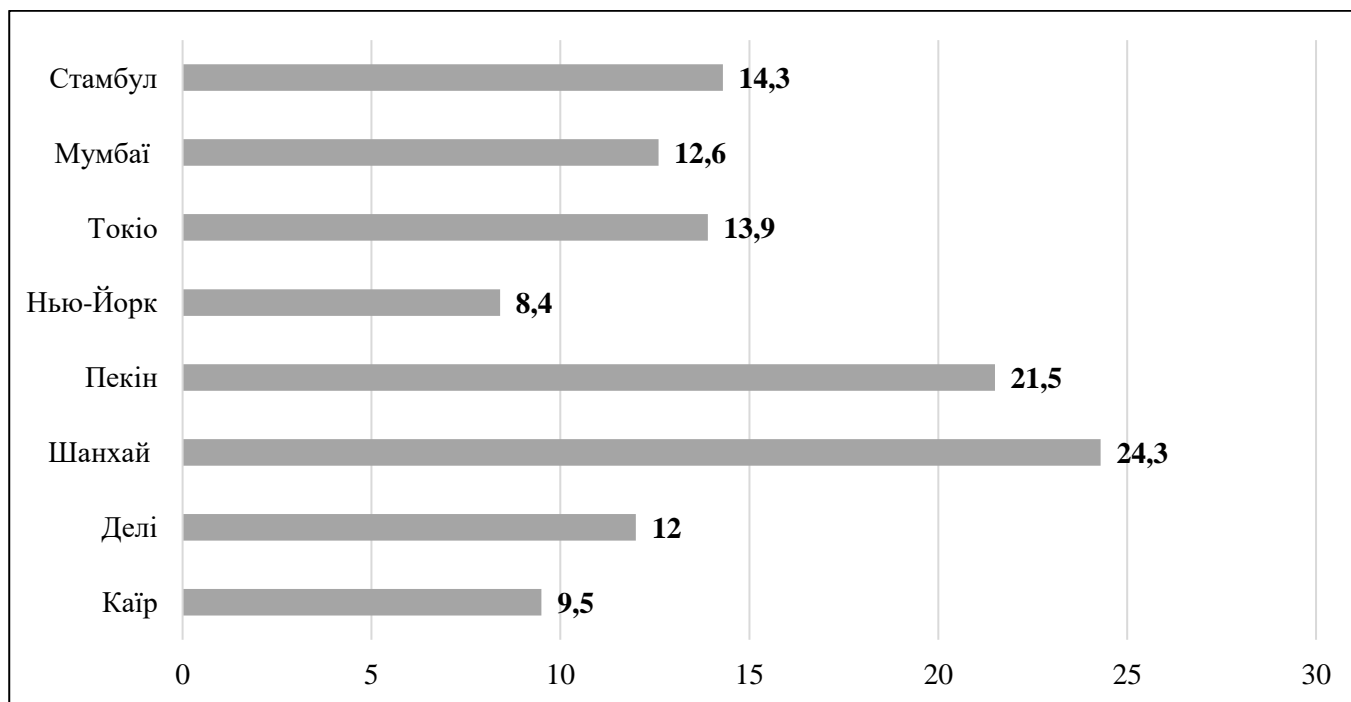

Рис. 2.2. Найбільші міські агломерації світу за чисельністю населення, (млн. ос.).

Примітка. Побудовано автором за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Тенденції до зростання населення в цьому регіоні свідчать про те, що кількість мегаполісів та чисельність їх населення буде продовжувати зростати. Деякі мегаполіси розвиваються на території Латинської Америки, зокрема, в економічно активних регіонах.

У Північній Америці, незважаючи на високий рівень економіки, знаходяться всього три мегаполіси з населенням понад 5 мільйонів осіб. Це стало наслідком процесів агломерації та віддалення населення від великих міст через низький рівень комфорту проживання в перенаселених територіях. На Африканському континенті є лише один мегаполіс – Каїр, що є прикладом низького рівня економічного розвитку

та низької динаміки процесів урбанізації. Отже, через економічну неспроможність африканські країни не мають можливості розвивати власні міста, що призводить до низького рівня міського населення та урбанізації в цих країнах. У Європі представлений лише один мегаполіс – Москва, що пов'язано зі скороченням населення в країнах Європи та тенденціями до відцентрування населення шляхом утворення приміських агломерацій [16-18].

У Таблиці 2.1. представлено найбільші мегаполіси світу з найвищою густиною населення. Наведені дані демонструють, що найбільші мегаполіси зазвичай знаходяться в розвинених країнах з високим рівнем розвитку економіки та урбанізації. Оскільки ці міста мають дуже високу густоту населення, це може призводити до проблем з екологією та інфраструктурою.

Таблиця 2.1

Найбільші мегаполіси світу станом на 2023 рік

Місто	Країна	Населення, (млн. ос.)	Рік офіційної визнаної статусу мегаполісу	Густина населення, (осіб/км ²)
Шанхай	Китай	22.3	1990	3,809
Стамбул	Туреччина	14.8	1990	2,633
Буенос-Айрес	Аргентина	13,4	1900	2,240
Мумбаї	Індія	12.6	1960	20,973
Мехіко	Мексика	12.2	1950	5,974
Пекін	Китай	11.7	1960	1,311
Карачі	Пакістан	11.6	1950	6,663
Таньцзінь	Китай	11	1950	3,647
Гуанчжоу	Китай	12.9	1975	3,305
Делі	Індія	10.9	1952	4,600

Примітка. Складено автором за даними статистичної компанії Statista.

Таким чином, в результаті аналізу тенденцій розвитку великих міст у світі можна запропонувати наступні прогнози щодо їх розвитку.

В Європі основними передумовами розвитку мегаполісів є скорочення кількості населення, великі міграційні потоки, перехід до агломераційного

відцентрування населення та зростання частки мігрантів у структурі жителів центральних частин міст. У найближчій перспективі Європа не зможе конкурувати за кількістю мегаполісів із країнами Азії, тенденції до зростання агломераційних процесів триватимуть, сприяючи переселенню жителів міст до приміської зони. Міста залишатимуться діловими центрами, де проживатимуть здебільшого бідні верстви населення та мігранти, а інша частина населення відвідуватиме місто як місце роботи.

Північна Америка хоча і не має таких передумов розвитку мегаполісів, як європейські країни, проте, скорочення населення тут є значно нижчим. Розвиток технологій допомагає США залишатися найбільш розвиненою країною світу, що сприятиме розвитку урбанізаційних процесів, хоча і не настільки високими темпами, як у азіатських країнах.

Передумовами розвитку мегаполісів у Латинській Америці є зростання чисельності населення, зростання частки бідного населення, безробіття, маргінальність, нерівномірний розвиток територій. В найближчому майбутньому мегаполіси Латинської Америки продовжуватимуть розвиток, але, в першу чергу, за рахунок зростання чисельності населення через неконтрольовану народжуваність, що є негативним фактором, адже дана тенденція не підкріплюється інноваційними технологіями містобудування, а отже, буде лише поглиблювати проблеми розвитку територій та нерівності населення у великих мегаполісах.

Передумовами розвитку мегаполісів у Південно-Східній Азії є висока перенаселеність, відцентрування із сільської місцевості до великих міст у зв'язку із розвитком технологій та виникненням можливостей для більш комфортного життя, неконтрольований ріст народжуваності, що призводить до непрогнозованих наслідків перенаселення мегаполісів. Водночас, в цьому регіоні існує найбільший потенціал до нарощування кількості мегаполісів та їх жителів, що вже зараз є проблемою сталого розвитку даної території.

Щодо Центральної Азії, то тут чисельність населення збільшується, проте через особливості географічного розміщення населення вона не є критичною, а відсоток сільського населення у порівнянні із міським є доволі високим.

Тенденціями розвитку мегаполісів даного регіону в найближчій перспективі будуть система розселення, низький рівень технологічного розвитку, переважання сільського населення, що не сприятиме розвитку великих мегаполісів.

Передумовами розвитку мегаполісів країн Близького Сходу є: зростання чисельності населення, обмежені можливості розвитку міст через військові конфлікти, політичну нестабільність і терористичні загрози в регіоні, а також відсутність технологічного розвитку. Країни, що мають політичну та економічну нестабільність або знаходяться у стані воєнних дій не можуть активно розвиватися. Мегаполіси у даному регіоні формуються на територіях, що є інвестиційними центрами – зонами тяжіння фінансових потоків. Проте, їх демографічний розвиток буде суттєво контролюватися у зв'язку із небажанням даних центрів приймати мігрантів.

Щодо розвитку мегаполісів країн Далекого Сходу, слід зазначити, що через сурові кліматичні умови дана територія не розвивається активно. Водночас, перенаселені території, що межують із цим регіоном можуть стати центрами відтоку населення до Далекого Сходу та його нового розвитку.

На африканському континенті бідність, соціально-економічна та технологічна відсталість не дають містам розвиватися, проте кількість населення постійно зростає, причому його переважна більшість проживає у сільській місцевості. Значних передумов для розвитку мегаполіси країн Африки не мають, що пов'язано із відсутністю політичних, соціально-економічних, технологічних та інших факторів.

Щодо Австралії та Океанії, то географічна віддаленість територій не сприяє притоку населення до великих міст, а чисельність місцевого населення не має високої щільності на територіях. В майбутньому в процесі розвитку мегаполісів перенаселеність територій не буде проблемою даного регіону.

Також слід звернути увагу на стрімке зростання населення на території деяких країн Центральної та Східної Африки, причинами якого є традиції ранніх шлюбів і багатодітності, а також підкреслити соціально-економічну відсталість цих регіонів (див. Рис. 2.3.).

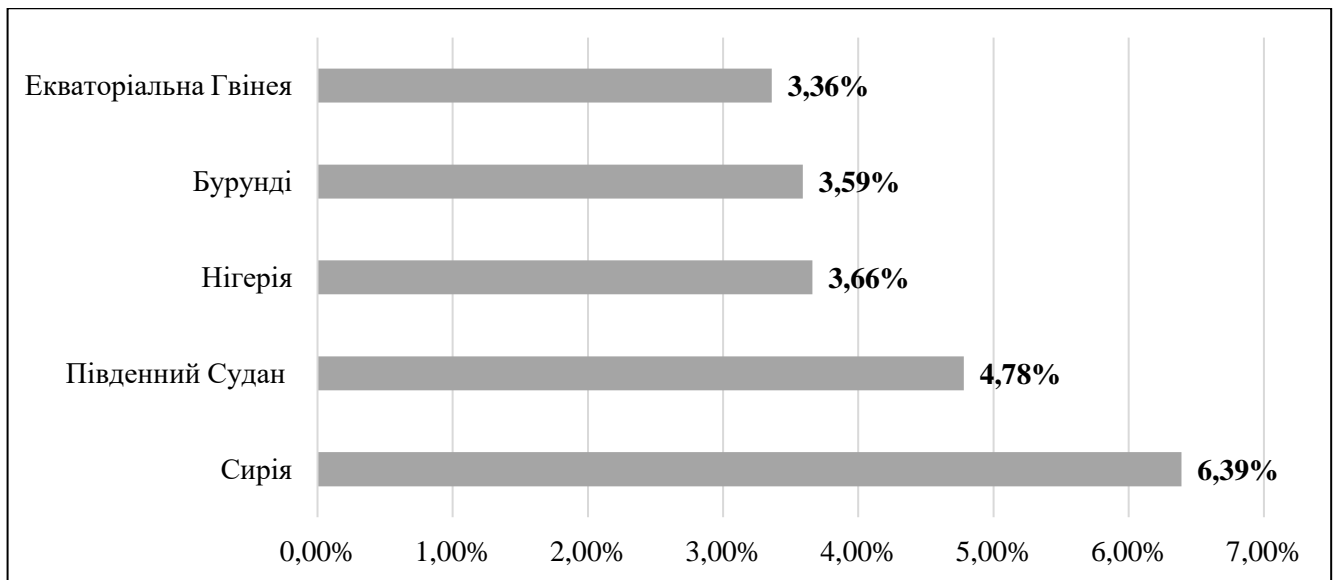

Рис. 2.3. Країни світу з найвищими темпами зростання чисельності населення у 2023 р., (%).

Примітка. Складено автором за даними статистичної компанії Statista.

Під час аналізу розвитку територій стає зрозумілим, що найбільші мегаполіси зазвичай розвиваються на територіях з великою чисельністю населення, що переходять від сільськогосподарського виробництва до технологічних процесів. Однак, перенаселеність цих мегаполів та неконтрольовані демографічні процеси можуть мати негативний вплив на розвиток територій і стати актуальною проблемою для систем містобудування у майбутньому.

Таким чином, мегаполіси стають ключовими гравцями у світовій економіці. Однак, вони стикаються з багатьма проблемами, долаючи глобальну конкуренцію. Мегаполіси повинні збалансувати економічне зростання та екологічну стійкість, боротися з соціальною нерівністю і бідністю міського населення та співпрацювати з регіональними та національними урядами для вирішення системних проблем. Стратегії регіонального розвитку можуть бути більш ефективними, ніж розвиток, орієнтований на мегаполіси, у сприянні економічному різноманіттю та сталому розвитку, уникненні негативного екологічного та соціального впливу та сприянні справедливому зростанню. Хоча мегаполіси можуть бути не найкращою моделлю для сталого економічного розвитку, вони мають потенціал трансформації, якщо ефективно вирішуватимуть всі виклики.

2.2. Оцінка моделей та стратегій конкурентної поведінки світових мегаполісів в контексті нерівномірного розвитку міст та конкурентної взаємодії великих міст і міських агломерацій

Мегаполіси з населенням понад десять мільйонів стають дедалі більш поширеними у світі. Проте, з урбанізацією виникає проблема нерівномірного розвитку, що часто призводить до жорстокої конкуренції за обмежені ресурси та можливості.

Нерівномірний розвиток міст є головною проблемою, з якою стикаються мегаполіси. Хоча деякі райони міста переживають швидке економічне зростання та розвиток, інші не розвиваються, що призводить до концентрації ресурсів і можливостей у певних частинах міста. Це часто призводить до перенаселеності та заторів, що ускладнює доступ мешканців до основних послуг та об'єктів міської інфраструктури. В найближчому майбутньому, як і зараз, країни Азії матимуть вищий рівень урбанізації, ніж європейський регіон (рис. 2.4):

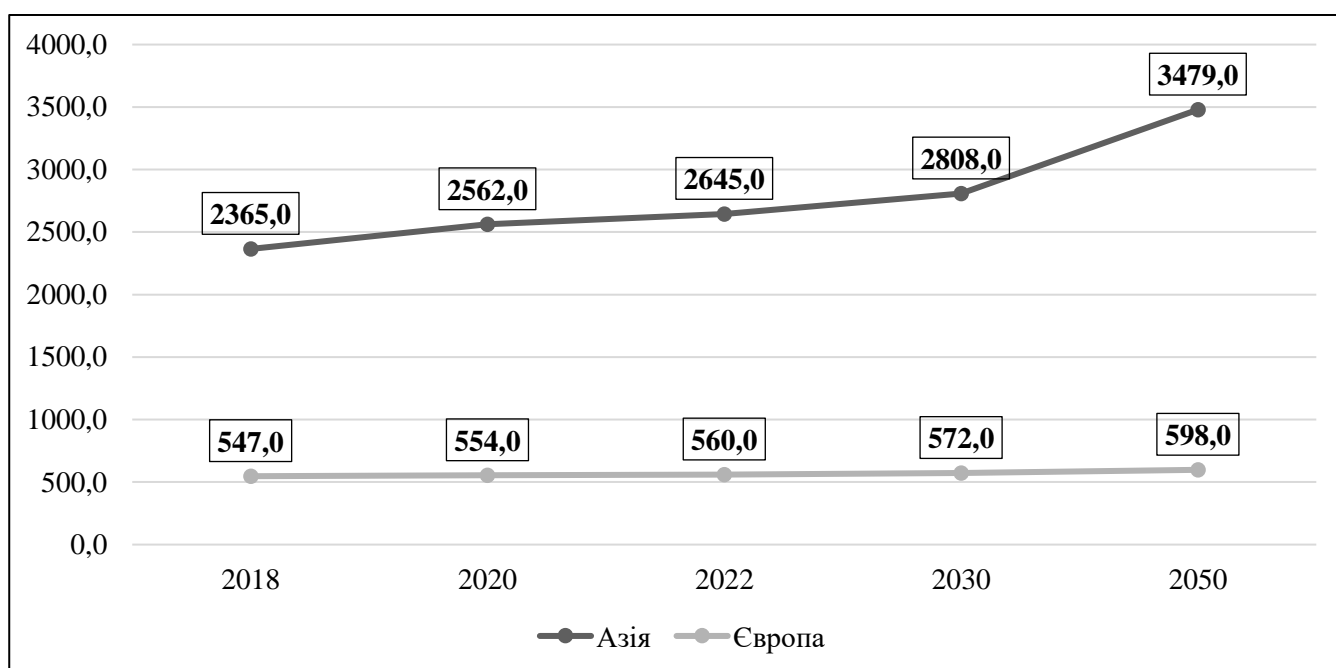

Рис. 2.4. Чисельність міського населення Європи та Азії за період 2018-2022 рр., 2022-2050 рр. – прогнольні дані, (млн. ос.).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Крім того, маргіналізовані групи, такі як люди з низькими доходами та національні меншини, часто стикаються з нерівномірним доступом до ресурсів, що загострює проблему урбанізації. Наприклад, у Мумбаї, Індія, населення кварталів з низьким рівнем добробуту становить понад 50% населення міста, але на них припадає лише 6% території міста. Це призводить до недостатнього доступу до базових послуг, таких як доступ до води, дотримання санітарних норм та медичне обслуговування. Подібним чином у Лагосі (Нігерія), швидкі темпи зростання міста призвело до перенаселеності та заторів на дорогах, що ускладнює для мешканців проїзд до місця роботи та доступ до основних послуг.

Висока щільність населення стає дедалі більш поширеним явищем, оскільки міські райони стають більш концентрованими. У той час, як населення світу зростає, а ресурси виснажуються, життя в густонаселених регіонах стає привабливим для багатьох людей. Щільність населення світу наразі оцінюється приблизно в 15 осіб на один квадратний кілометр. Деякі країни, такі як Бангладеш (1 301 особа на квадратний кілометр) і Сінгапур (8 274 особи на квадратний кілометр), мають вищу щільність населення, ніж інші, наприклад, Канада (4,26 особи на квадратний кілометр) і Австралія (3,37 особи на квадратний кілометр) (рис. 2.5.):

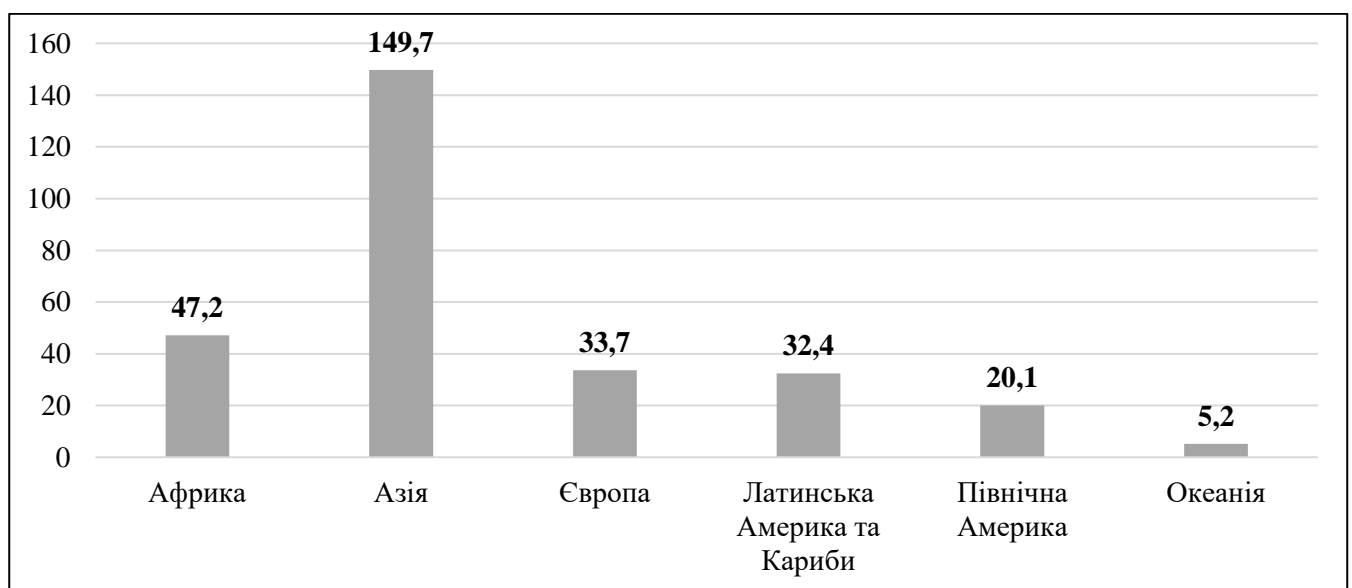

Рис. 2.5. Щільність населення у регіонах світу в 2021 р. за регіонами, (ос. на 1 км²).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Незважаючи на проблеми, пов'язані з нерівномірним розвитком міст, існують стратегії, які можна впровадити для комфортного життя в мегаполісі. Однією з таких стратегій є створення мережі для налагодження соціальних зв'язків. У конкурентному середовищі володіння технологіями може суттєво змінити доступ до можливостей і ресурсів.

Крім того, отримання спеціальних навичок і знань може дати населенню конкурентні переваги на ринку праці. Наприклад, у Нью-Йорку працівники індустрії технологій часто відвідують мережеві заходи та конференції, щоб налагодити зв'язки та бути в курсі нових тенденцій. Подібним чином у Токіо (Японія), люди часто проходять спеціалізовану підготовку та здобувають освіту, щоб отримати навички, які користуються високим попитом на ринку праці міста.

До індивідуальних стратегій можна віднести також моделі міського розвитку, які надають пріоритети у подоланні нерівності та сприянні інклюзивному зростанню. Наприклад, у Медельїні (Колумбія), міська влада запровадила програму під назвою «Соціальний урбанізм», яка надає пріоритет потребам маргінальних громад у плануванні та розвитку міста. Подібним чином, у Ванкувері (Канада), уряд міста запровадив політику «Справедливості та інклюзії», яка спрямована на подолання нерівності та сприяння інклюзивному зростанню.

Технології стали важливим інструментом для людей, які прагнуть вижити в мегаполісі. Цифрові платформи зробили спілкування та пошук роботи більш доступнішими та ефективними. Платформи соціальних медіа, такі як LinkedIn і Twitter, надають людям можливість спілкуватися з професіоналами у своїй галузі та бути в курсі галузевих тенденцій. Платформи пошуку роботи, такі як Indeed і Glassdoor, дозволяють людям шукати вакансії та подаватись на них, не виходячи з дому. Крім того, впровадження нових технологій може привести до більш ефективних і стійких практик. Наприклад, впровадження електромобілів може зменшити забруднення повітря та затори на дорогах, тоді як використання відновлюваних джерел енергії може зменшити викиди парникових газів. Крім того, розвиток навичок цифрової грамотності може відкрити нові можливості для людей, особливо в галузях, що розвиваються, таких як штучний інтелект і блокчейн. У таких

містах, як Сінгапур, уряд вклав значні кошти в розвиток цифрової інфраструктури та сприяння цифровій грамотності. Місто-держава запровадило національну систему цифрової ідентифікації, яка дозволяє громадянам отримувати доступ до державних послуг онлайн, зменшуючи потребу в особистих відвідуваннях державних установ. Крім того, Сінгапур запровадив ініціативу «Розумна нація», спрямовану на використання технологій для покращення якості життя своїх громадян.

Посилення конкуренції за ресурси та можливості привело до поширення впливу транснаціональних корпорацій, які часто здійснюють значний тиск на місцеву економіку. Це може привести до відтоку людського капіталу в інші частини світу, оскільки люди переїжджають до глобальних міст у пошуках кращих можливостей. Наприклад, у Лондоні концентрація грошового капіталу та влади у фінансовому районі міста призвела до значного зростання цін на нерухомість, через що людям із низькими доходами стало важко знайти доступне житло. Подібним чином, у Мумбаї концентрація багатства в певних частинах міста призвела до витіснення місцевих підприємств і громад.

Міське планування відіграє вирішальну роль у вирішенні проблеми нерівномірного розвитку мегаполісів. Наприклад, у Копенгагені (Данія), уряд міста запровадив політику «Зеленої мобільності», яка спрямована на зменшення заторів на дорогах і покращення якості повітря. Місто інвестувало значні кошти в інфраструктуру громадського транспорту, включаючи велосипедні доріжки та пішохідні зони. Подібним чином, у Боготі (Колумбія), уряд міста запровадив політику «TransMilenio», яка значно зменшила затори на дорогах і покращила ситуацію для маргінальних груп населення.

Уряди відіграють вирішальну роль у просуванні рівномірного міського розвитку. Вони несуть відповідальність за надання основних послуг і зручностей усім мешканцям, незалежно від їхнього доходу чи соціального статусу. Уряди також можуть створювати економічні можливості через інвестиції та стимули, особливо в галузях, що розвиваються, і які мають потенціал для створення робочих місць і стимулювання економічного зростання. Наприклад, в Амстердамі уряд міста

запровадив політику «кругової (циркулярної) економіки», яка спрямована на сприяння сталому економічному зростанню та зменшенню відходів. Політика заохочує використання відновлюваних джерел енергії, переробку матеріалів і скорочення викидів вуглецю. Подібним чином, у Курітібі (Бразилія), уряд міста впровадив політику «інтегрованого розвитку міст», яка надає пріоритет потребам маргінальних громад і сприяє сталому розвитку.

Незважаючи на важливість сприяння справедливому розвитку міст, існує ряд проблем, з якими уряди та інші зацікавлені сторони стикаються під час реалізації такої політики. Однією з найбільших проблем є опір впливових осіб, які переслідують власні інтереси. Вони можуть чинити опір політиці, яка загрожує їхнім економічним інтересам або кидає виклик їхній владі та впливу, а також використовувати свої ресурси та зв'язки проти такої політики, що ускладнює її реалізацію урядами.

Для вирішення проблем нерівномірного міського розвитку та сприяння більш справедливому та стійкому міському майбутньому існують кілька кроків, які можуть зробити міста:

1. Надання пріоритету соціальному добробуту та екологічній стійкості в міському розвитку може гарантувати, що розвиток принесе користь усім жителям і не відбувається за рахунок довкілля. Це може включати впровадження політики, яка сприяє використанню відновлюваних джерел енергії, зменшує викиди парникових газів і захищає природні ресурси.

2. Заохочення інклюзивних процесів планування може забезпечити маргіналізованим групам право голосу в плануванні та розвитку своїх районів. Це може включати взаємодію з місцевими громадами, визначення пріоритетів їхніх потреб і залучення їх до процесів прийняття рішень.

3. Налагодження партнерства та співпраці між секторами та зацікавленими сторонами може забезпечити скоординований та цілісний підхід до міського розвитку. Це може включати роботу з підприємствами, організаціями громадянського суспільства та іншими зацікавленими сторонами для визначення спільних цілей і розробки стратегій для їх досягнення.

Нерівномірний розвиток міст створює значні проблеми для мегаполісів у всьому світі. Однак, приймаючи індивідуальні стратегії, впроваджуючи моделі міського розвитку, які надають пріоритет подоланню нерівності, і використовуючи технології, міста можуть сприяти більш справедливому та сталому міському майбутньому.

У праці М. Портера «Конкуренція» зазначено, що конкурентні переваги регіонів забезпечуються чотирма стадіями: конкуренція на основі факторів виробництва, конкуренція на основі інвестицій, конкуренція на основі нововведень та конкуренція на основі багатства. Ці стадії можуть також стосуватися міст та метрополій.

С. Ноллен, професор Чиказького університету, виділяє людський капітал, інфраструктуру, урядове управління та інвестиції серед факторів конкурентоспроможності міста [8]. Згідно з дослідженням канадських міст «Аналіз соціальної інфраструктури та конкурентоспроможності міста», головними чинниками розвитку міста є інфраструктура, освітня база, бізнес-середовище, урядове управління, а рушійними силами конкурентоспроможності є інновації, креативність, людський капітал, диверсифікація, єдність, якість життя та процеси прийняття рішень [8, с. 10].

Крім того, Іспанський Комітет інформаційної та заснованої на знаннях міста організації «Об'єднані міста та місцеві уряди» виділяє групу факторів, що впливають на розвиток «розумного міста», таких як конкурентоспроможність економіки міста, людський капітал, транспорт та ІКТ, участь уряду, природні ресурси та якість життя.

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності міста існують різні методики, серед яких ранговий метод та метод вимірювання потенціалів. Ранговий метод полягає у визначенні рангу досліджуваного міста в певній системі порівнянь міст, а метод вимірювання потенціалів міст включає аналіз основних факторів територіальної конкурентоспроможності.

Існує декілька методів оцінки конкурентоспроможності міст, таких як Hot spots, European Green City Index, World's Most Liveable Cities, Global Cities Index and

Emerging Cities Outlook, Global City GDP 2025, Monocle Most Liveable Cities Index, Mercer Quality of living survey та Cost of living survey. Більшість з них використовують критерії, які включають фактори соціального, фізичного, екологічного, історичного та культурного характеру, що зазвичай знаходяться за межами прямого впливу міської влади.

Так, за рейтингом найбільш конкурентоспроможних міст світу за версією Global Cities Index (GCI) у 2022 році, який відображає позиції найбільших міст світу, можна виділити четвірку міст, яка залишилася незмінною з 2021 року – Нью-Йорк, Лондон, Париж і Токіо (рис. 2.6.):

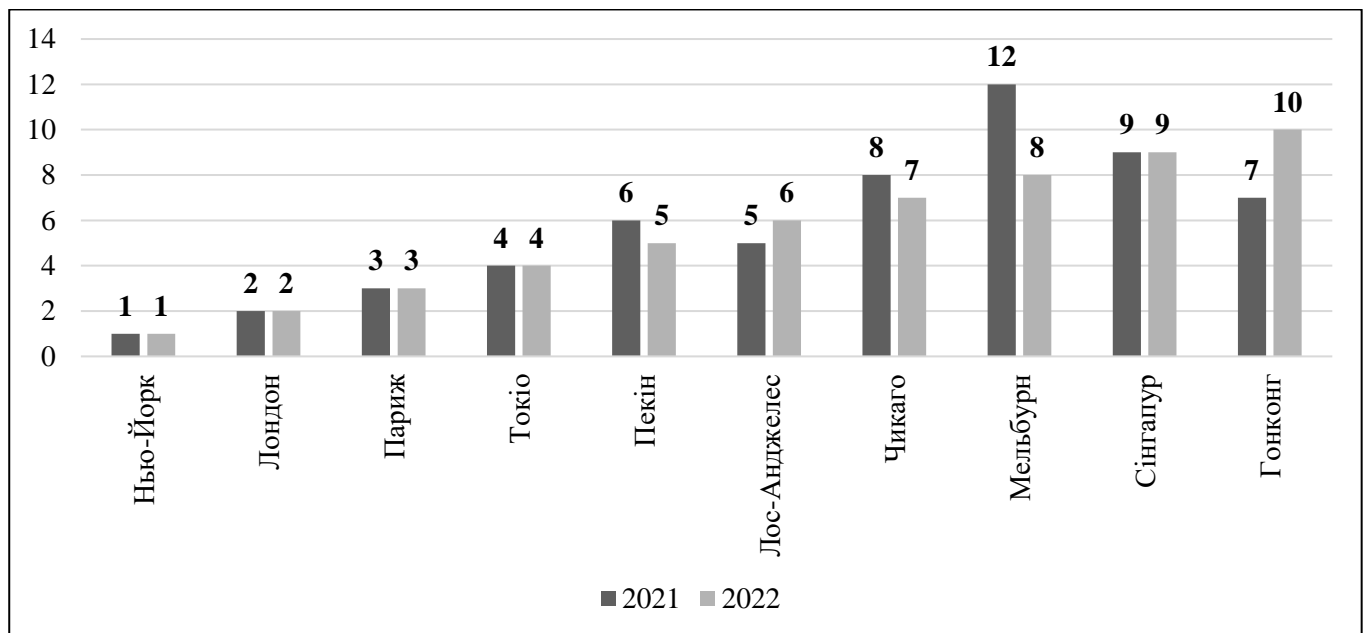

Рис. 2.6. Топ-10 найбільш конкурентоспроможних міст світу у 2021-2022 рр., (місце в рейтингу).

Примітка. Побудовано автором за даними Global Cities Index 2022.

Хоча більшість досліджень зосереджені на вузькому колі показників, що підвищує їх якість та достовірність, є дослідження, які охоплюють велику кількість факторів, базуються на обробці великої кількості інформації та дають змогу оцінити загальну конкурентоспроможність світових мегаполісів. Один з таких методів – дослідження «Гарячі точки планети: Бенчмаркінг конкурентоспроможності глобальних міст», яке проводила Економіст Інтелідженс Юніт.

З урахуванням швидкого зростання та розвитку багатьох міст, особливо на ринках, що розвиваються, конкуренція між ними в галузі бізнесу, інвестицій та залучення людського капіталу стає дедалі більш жорсткою. Дослідження конкурентних переваг світових мегаполісів має важливе значення для розуміння сучасних світових економічних процесів та визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності міст. Згідно з рейтингом «Гарячі точки планети: Бенчмаркінг конкурентоспроможності глобальних міст», 10 найбільш конкурентоспроможних міст – Нью-Йорк, Лондон, Сінгапур, Гонконг, Париж, Токіо, Цюрих, Вашингтон, Чикаго та Бостон – мають однаково високі оцінки за аналогічними категоріями (рис. 2.7.):

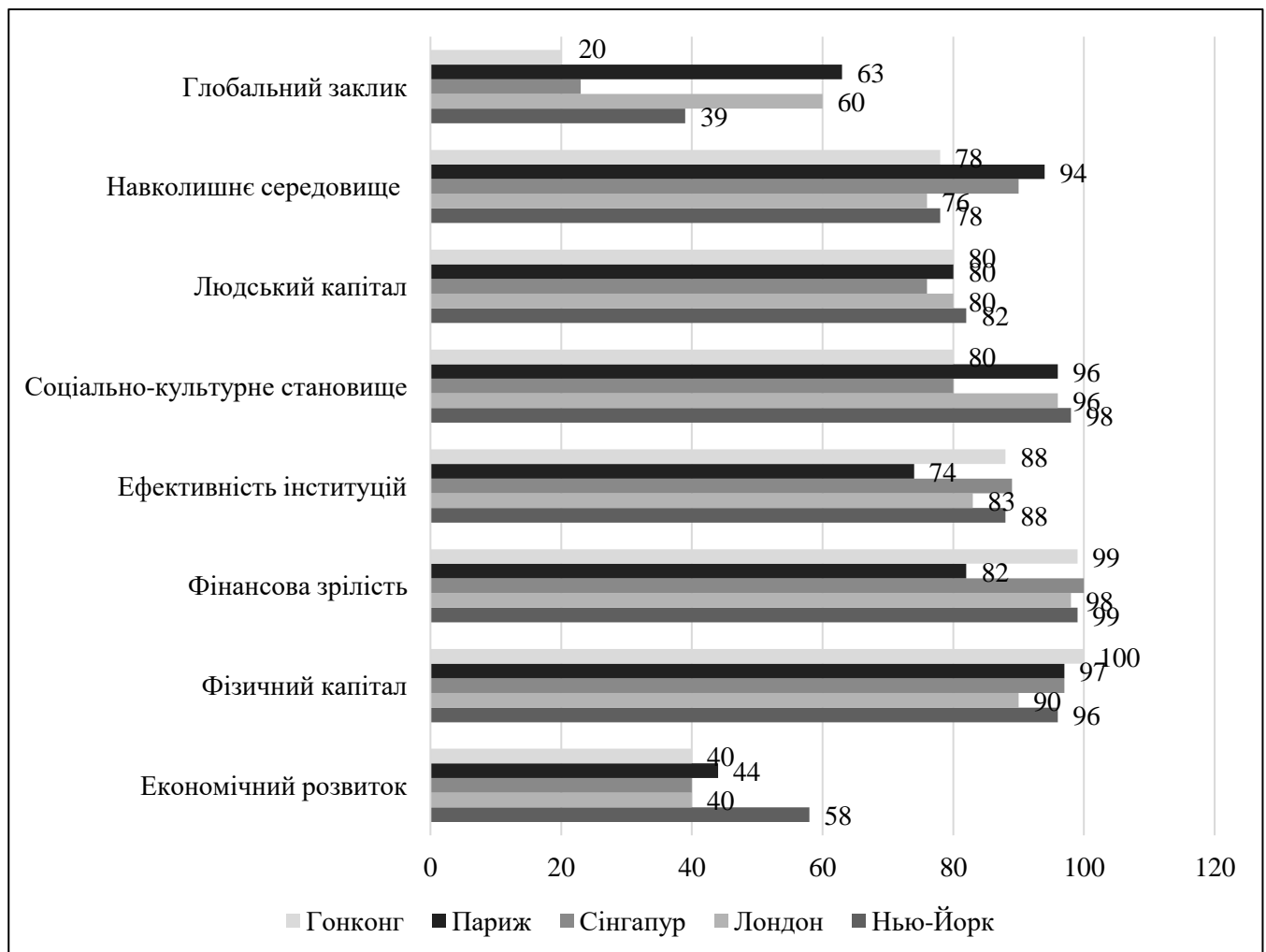

Рис. 2.7. Оцінка позицій найбільш конкурентоспроможних міст світу за категоріями.

Примітка. Побудовано автором за даними Stanley Nollen Improving City Competitiveness.

Основними перевагами, які допомагають містам залучати бізнес, інвестиції та талановиті кадри, створюючи благоприятні умови для розвитку і процвітання, є:

- наявність кваліфікованих працівників та можливість залучення талановитих кадрів;
- наявність розвиненої системи вищих навчальних закладів, дослідницьких центрів та інноваційних інститутів, що сприяє розвитку новітніх технологій;
- підтримка міської влади розвитку бізнесу та інвестиційної діяльності;
- висока якість життя та розвиненість культурного середовища;
- здатність пристосування до змін та готовність до інноваційного розвитку.

Отже, конкурентоспроможність міст є важливим елементом світової економіки та має значення для бізнесу, інвестицій та залучення талановитих кадрів. Для визначення конкурентоспроможності міст використовуються різноманітні методи, такі як рейтинги, що базуються на різних критеріях, що включають інфраструктуру, фінансовий сектор, соціальні, фізичні, екологічні, історичні та культурні фактори. Важливо зазначити, що конкурентоспроможність міст може залежати від багатьох факторів, тому визначення і аналіз конкурентних переваг є складним завданням, яке вимагає широкого спектра знань та досвіду. Розвиток ефективної інфраструктури та розвинений фінансовий сектор є також важливими факторами конкурентоспроможних міст.

2.3. Особливості формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів під впливом розвитку ефективної інноваційної екосистеми та сучасної інфраструктури

У сучасному глобалізованому світі мегаполіси відіграють вирішальну роль у стимулюванні економічного зростання та конкурентоспроможності. Однак, щоб зберегти свої позиції ключових гравців на світовому ринку, цим містам необхідно розвивати інноваційні екосистеми та інфраструктуру, які можуть залучати людський капітал, інвестиції та розвивати підприємництво.

Інноваційні екосистеми та інфраструктура є важливими компонентами у створенні сприятливого бізнес-середовища, яке сприяє зростанню та конкурентоспроможності. Інноваційні екосистеми залучають таланти, інвестиції та розвивають підприємництво, що може сприяти створенню нових галузей промисловості та розширенню існуючих. Наприклад, Кремнієва долина стала сприятливим ґрунтом для технологічних стартапів і венчурних капіталістів, що привело до створення деяких з найбільш інноваційних і успішних компаній у світі.

З іншого боку, інноваційна інфраструктура покращує зв'язок, мобільність і доступ до ресурсів, які є вкрай важливими для процвітання бізнесу. Добре розвинена транспортна мережа, наприклад, може сприяти переміщенню товарів і людей, а надійне енергопостачання може забезпечити безперебійну роботу міста. Як інноваційні екосистеми, так і інфраструктура сприяють створенню сприятливого для бізнесу середовища, привабливого для інвесторів і підприємців.

Деякі мегаполіси у всьому світі успішно розвинули інноваційні екосистеми та інфраструктуру, які підвищили їх міжнародну конкурентоспроможність. Наприклад, Шанхай став глобальним фінансовим центром із транспортною мережею світового класу, яка включає найшвидший у світі комерційний поїзд. Місто також інвестувало значні кошти в дослідження та розробки, зосереджуючись на нових технологіях, таких як штучний інтелект і біотехнології. Крім того, Токіо став центром інновацій у робототехніці, електроніці та машинобудуванні з великим акцентом на сталий розвиток. Місто запровадило ініціативи «розумного міста», які використовують технології для покращення якості життя мешканців, одночасно зменшуючи вплив на навколишнє середовище. Кремнієва долина, як згадувалося раніше, стала глобальним центром інновацій, залучаючи таланти та інвестиції з усього світу.

Хоча розвиток інноваційних екосистем та інфраструктури може забезпечити значні переваги мегаполісам, є також проблеми, які необхідно вирішити. Обмежені ресурси, регуляторні бар'єри, соціальні та екологічні наслідки – це деякі з проблем, з якими стикаються мегаполіси при розвитку інноваційних екосистем та інфраструктури. Однак, існують також можливості, які можна використати для

подолання цих проблем. Державно-приватні партнерства можуть бути створені для об'єднання ресурсів і досвіду, тоді як ініціативи розумного міста можуть бути реалізовані для оптимізації використання існуючої інфраструктури та ресурсів. Цілі сталого розвитку також можуть бути інтегровані в розвиток інноваційних екосистем та інфраструктури, щоб забезпечити економічне зростання у той спосіб, який є екологічно та соціально стійким.

Як вже зазначалося, сучасні тенденції розвитку суспільства і територій нерозривно пов'язані з урбанізацією, чие зростання має безпосередній вплив на їх розвиток. Чим вищий рівень урбанізації країни, тим вищий її соціально-економічний розвиток. У цьому процесі важливу роль відіграють глобальні міста, що концентрують значні ресурси – демографічні, економічні, політичні, інформаційні та інші – і створюють центри зростання та розвитку відповідних регіонів. Аналіз демографічних характеристик є одним з ключових етапів дослідження глобальних міст, враховуючи критерії їх визначення та передумови їх виникнення.

Рівень розвитку України та її позиція в регіоні вказують на необхідність дослідження її території, зокрема, з точки зору поліпшення поточної ситуації. Динамізація міських процесів та загальне зростання ролі та впливу міст країни на її розвиток відкриває можливості для пошуку нових перспектив розвитку, зокрема, через розвиток глобальних міст.

У 2021 році Київ вперше потрапив до рейтингу глобальних міст і посів 89 місце серед 151 міста світу за даними "Глобального індексу міст" (GCI) [55], опублікованого Globalcities. Однак, враховуючи стан розвитку країни, сучасну соціально-економічну та політичну ситуацію, а також реалізацію поліцентричної моделі регіонального розвитку, важливо не лише вивчати можливості розвитку даного міста, але й шукати шляхи створення інших глобальних міст в Україні. Великі міста країни є основними кандидатами на глобальний статус, і їх демографічні характеристики є першим кроком до створення алгоритму переходу до категорії глобальних міст.

Київ має амбітну мету стати містом «Альфа», і побратимські зв'язки з іншими містами відіграють важливу роль у цьому процесі. Зараз Київ має понад 50 угод про

побратимство та співпрацює зі столицями та іншими великими містами світу. Проте, для досягнення статусу глобального міста, потрібно розширювати перелік міст-побратимів, включаючи такі мегаполіси, як Лондон, Нью-Йорк, Вашингтон, Токіо, Мельбурн та інші. Це допоможе підвищити міжнародний престиж Києва та зміцнити його позиції в глобальному просторі.

Місто Харків, не лише є другим за величиною містом в Україні і найбільшим містом на Сході країни, але й посідає восьме місце за чисельністю населення серед міст Європи. Населення міста становить 1,4 мільйони осіб, а його міська агломерація складає 2,1 мільйони осіб, що трохи менше, ніж у Мюнхені та більше, ніж у Мілані. Метою Харкова є стати потужним українським центром сучасної Європи. Для міста з такими масштабами інтеграція в європейську та глобальну міську мережу є ключовим фактором для розвитку та життєздатності. Великі міста повинні прагнути стати глобальними, інакше вони приречені на занепад. Жителі Харкова це розуміють та погоджуються з цим.

Для того, щоб Харків став глобальним містом, необхідно дотримуватися високих стандартів та продовжувати розвиватися. Це не лише амбіційна мрія, яка приносить користь державі, але й сучасна концепція містобудування, що включає в себе систему показників та інструментів реалізації. При розробці стратегії розвитку глобального міста, слід звертати увагу не лише на національні, а й на європейські та світові прогнози. Глобальне місто має планувати своє місце у світових рейтингах та боротися за участь у глобальних ланцюгах створення вартості, заснованих на новітніх технологіях.

Перспективний розвиток міста значною мірою залежить від здатності уряду до ефективного управління розвитком міста. Вчені П. ван Дейк та Ч. Лендрі підкреслюють важливість належної інституційної бази, яка забезпечує прозоре та некорупційне управління, а також можливості для глобального руху, при цьому зберігаючи локальні переваги. Ці аспекти важливі для створення сприятливих умов для підприємництва та інвестицій у місто. Таким чином, уряд має відігравати ключову роль у формуванні та реалізації стратегій, спрямованих на розвиток міста, з метою підвищення його конкурентоспроможності [11, с. 285-286].

Іншим важливим фактором конкурентоспроможності міста є креативні галузі економіки та наявність креативного класу, що стали актуальними в останні десятиліття. Вчені Р. Флоріда та Ч. Лендрі досліджували креативність міст, зазначаючи, що креативні люди – науковці, інженери, професори, дизайнери, архітектори – є рушійною силою регіонального та місцевого економічного зростання. Креативні центри є лідерами економічного зростання, оскільки вони концентрують креативний клас та креативне виробництво високотехнологічних галузей. Крім того, вони відображають сильні позиції регіону та сприяють зростанню населення та зайнятості.

Р. Флоріда визначив три фактори економічного зростання як «3Т»: технології, талант та толерантність. Щоб забезпечити конкурентоспроможність міста, необхідно володіти всіма трьома факторами одночасно, оскільки кожен окремо не принесе ефекту. Толерантність міста означає відкритість до всіх національностей і рас, наявність таланту визначається, як мінімум, наявністю університетської освіти у населення, а технології характеризуються концентрацією інновацій та високотехнологічних галузей. Тільки якщо всі три фактори є в місті, воно може бути успішним і конкурентоспроможним [12].

За Ч. Лендрі, конкурентоспроможні міста базуються на розвинутих креативних галузях економіки і являють собою місця можливостей, самобутності та єдності, де надихають, навчаються та зміцнюються цінності [13]. Так, українські дослідники, зокрема С. Дзюба, Н. Машина та М. Сазонова, також визнають розвиток креативного сектора як основний фактор розвитку міст. Творчі галузі допомагають створювати нові робочі місця, сприяють реструктуризації виробництва, збільшенню випуску традиційної продукції, розвитку інформаційної економіки, економіки знань, культурному туризму, ефективній соціальній реабілітації маргінальних груп населення та визначають загальний соціальний та економічний розвиток міст.

На наш погляд, основними факторами, які впливають на конкурентоспроможність міста є розвиненість креативних галузей економіки, які на сьогодні сутєво впливають на формування конкурентоздатних міст по всьому світу, а також інноваційний розвиток міста. Важливо підтримувати технологічні інновації,

інвестувати у підвищення кваліфікації робочої сили, стимулювати підприємництво і підтримувати інноваційні кластери. Розвиток міста на інноваційній основі переносить центр уваги економічної політики в бік створення умов, які сприяють радикальним зрушенням, технологічним змінам та підприємницькій активності з боку місцевих органів влади.

А. Лапуант, канадський дослідник, визначив такі фактори, які впливають на конкурентоспроможність та інноваційний розвиток міст: висококваліфікована робоча сила, інфраструктура, якість життя, потенціал для мобілізації активів, заснованих на знаннях. Вчені Кремнієвої долини, вивчаючи американські міста, визначили такі фактори конкурентоспроможності: інновації (патенти, дослідження), підприємництво, глобальний доступ (інтернет, експорт технологій), фінансовий та інтелектуальний капітал, вартість ведення бізнесу та якість життя [15].

За даними Звіту «Точки зростання 2025: Порівняння конкурентоспроможності міст майбутнього», у 2025 році найбільш конкурентоспроможними містами планети залишатимуться Нью-Йорк, Лондон, Сінгапур, Гонконг, Токіо, Сідней, Париж, Стокгольм, Чикаго та Торонто. У 2025 році 23 найуспішніших міста будуть знаходитись в Сполучених Штатах Америки та Західній Європі. Незважаючи на проблеми старіння нації та тривалий вплив фінансово-економічної кризи, вони продовжать залучати капітал, ділове співтовариство і людські ресурси.

Проте, у майбутньому на мегаполіси розвинених країн чекає серйозна конкуренція за інвестиції та ресурси з новими економічними центрами в Південно-Східній Азії та інших ринках, що розвиваються. Згідно з прогнозом, до 2025 року великі міста Індії, Бразилії та Південної Кореї підвищать свою конкурентоспроможність і досягнуть рівня багатьох міст країн з розвинутою економікою [17].

Мегаполіси Нью-Йорк, Лондон і Сінгапур вважаються найбільш конкурентоспроможними у світі. Їх лідерство підтверджується різними консалтинговими компаніями та інститутами, які розробляють відповідні індекси (див. Табл. 2.2). Зокрема, ці міста посідають найвищі позиції у рейтингах Global City

Competitiveness Index 2018 та 2025, Global Financial Centers Index 2019 та Global Cities Index 2019.

Таблиця 2.2

Конкурентоспроможність міст світу за різними методиками

Місце у рейтингу	Global City Competitiveness Index 2018	Global City Competitiveness Index 2025	Mercer's «Quality living of survey»	Innovation Global 2018-2019 Cities Index	Global Financial Centers Index
1	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Відень	Бостон	Нью-Йорк
2	Лондон	Лондон	Цюрих	Нью-Йорк	Лондон
3	Сінгапур	Сінгапур	Окленд	Відень	Гонконг
4	Париж	Гонконг	Мюнхен	Сан-Франциско	Сінгапур
5	Гонконг	Токіо	Ванкувер	Париж	Токіо

Примітка. Побудовано автором за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Аналіз статистичних даних дозволив виділити спільні риси таких глобальних міст, як Нью-Йорк, Лондон і Сінгапур:

1. Високий рівень валового міського продукту (ВМП) та ВМП на душу населення, що є вищим за ВВП на душу населення по країні. Наприклад, у Нью-Йорку на 20% вищий ніж у країні, а в Лондоні – на 32%.

2. Високий рівень зайнятості у креативних галузях економіки – 8% і 12% у Нью-Йорку та Лондоні відповідно.

3. Велика кількість культурних пам'яток, бібліотек, театрів, кінотеатрів, музеїв, парків, ресторанів, що є привабливими для туристів.

4. Розвиненість фінансової сфери – зазначені міста входять до Топ-5 за різними сферами фінансової діяльності в рейтингу Глобальних фінансових центрів (див. Табл. 2.3).

Хоча інноваційність важлива для конкурентоспроможності міст, більше патентів отримують резиденти міст, що не мають високих позицій в рейтингах. Наприклад, Ейндховен (Нідерланди) з рівнем 22,58 патентів на 10 тис. населення, Сан-Дієго з рівнем 8,95 та Сан-Франциско з рівнем 7,57 патентів на 10 тис.

населення. Наприклад, місто Ейндховен (Нідерланди) має велику кількість патентів на 10 тис. населення завдяки присутності організації High Tech Campus, що об'єднує більше ніж 120 компаній та інститутів і близько 8000 дослідників, розробників та підприємців і сприяє розвитку інновацій у цьому місті.

Таблиця 2.3

Конкурентні позиції міст у рейтингу Глобальних фінансових центрів за різними індексами

Місце у рейтингу	Monocle's «Quality of Life Index»2018	«World's Most Liveable Cities Index» 2019	Global City GDP 2025 by McKinsey Global Institute	Global Cities Index 2019	Forbes World's 15 Most Inventive Cities
1	Токіо	Мельбурн	Нью-Йорк	Нью-Йорк	Ейндховен
2	Відень	Відень	Токіо	Лондон	Сан-Дієго
3	Берлін	Ванкувер	Шанхай	Париж	Сан-Франциско
4	Мельбурн	Торонто	Лондон	Токіо	Мальме
5	Сідней	Калгарі	Пекін	Гонконг	Гренобль

Примітка. Побудовано автором за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Отже, кожний мегаполіс має свої особливості та конкурентні переваги, але є деякі спільні риси, які допомагають містам завойовувати провідні позиції у різних рейтингах. Серед таких рис можна виділити умови ведення бізнесу, покращення якості життя, здатність приваблювати туристів, соціально-культурне середовище та інформаційний обмін. Розвиненість креативних галузей економіки, які на сьогодні сутєво впливають на формування конкурентоздатних міст по всьому світу, а також інноваційний розвиток міста основними факторами, які впливають на конкурентоспроможність міста. Незважаючи на використання різних методик дослідження та різних порівняльних критеріїв, конкурентоспроможні міста посідають провідні позиції одночасно у декількох рейтингах та за декількома індексами.

Висновки до розділу 2

Оцінка моделей та стратегій конкурентної поведінки світових мегаполісів є важливим аспектом даного дослідження. Вона допомогла визначити, які підходи та практики є найбільш ефективними для досягнення конкурентних переваг у міському середовищі. Враховуючи нерівномірний розвиток міст, така оцінка сприяє виявити причини успіху або невдачі окремих мегаполісів у глобальній конкурентній боротьбі.

Особливості та стратегії формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів також відіграють суттєву роль у їх розвитку. Розвиток ефективної інноваційної екосистеми та сучасної інфраструктури є важливими факторами, які допомагають мегаполісам стати привабливими для інвесторів, талановитих фахівців та підприємств з усього світу. Ці елементи сприяють зростанню конкурентоспроможності мегаполісів і створенню сприятливих умов для економічного розвитку та підвищення якості життя населення.

Усі зазначені аспекти підкреслюють важливість даного дослідження для розуміння факторів, що впливають на розвиток мегаполісів у глобальному конкурентному середовищі. Це дає можливість вдосконалити стратегії та політику, спрямовані на підвищення рівня конкурентоспроможності мегаполісів та забезпечення їх сталого розвитку в умовах загострення конкурентної боротьби на світовій арені.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ

3.1. Ключові ризики посилення конкуренції між мегаполісами світу

Мегаполіси визначаються як міські райони з населенням понад 10 мільйонів чоловік. Ці міста є центрами економічної діяльності та зростання, що приваблюють людей з усього світу в пошуках можливостей. Однак, загострення конкуренції в мегаполісах має свої ризики, які можуть призвести до серйозних наслідків для навколишнього середовища, суспільства та економіки.

Мегаполіси характеризуються своїми розмірами, щільністю та різноманітністю. Історичний розвиток мегаполісів можна простежити до промислової революції, яка призвела до масової міграції в міста. Сьогодні мегаполіси є центрами інновацій, технологій і культури, а також рушійною силою економічного зростання та розвитку. За даними ООН, до 2050 року дві третини населення світу житимуть у містах, причому більшість – у мегаполісах. Ця тенденція підкреслює роль мегаполісів у світовій економіці.

Серйозна глобальна конкуренція створює для мегаполісів значні ризики. Економічні ризики включають втрату роботи та зниження конкурентоспроможності. Екологічні ризики передбачають забруднення повітря у густозаселених країнах та виснаження ресурсів (див. Рис. 3.1).

Соціальні ризики включають нерівність і міську бідність. Наприклад, у деяких мегаполісах вартість життя зросла настільки, що багато малозабезпечених жителів змушені жити в трущобах або неофіційних поселеннях.

Крім того, вплив мегаполісів на навколишнє середовище є значним, оскільки високий рівень забруднення та виснаження ресурсів сприяє зміні клімату.

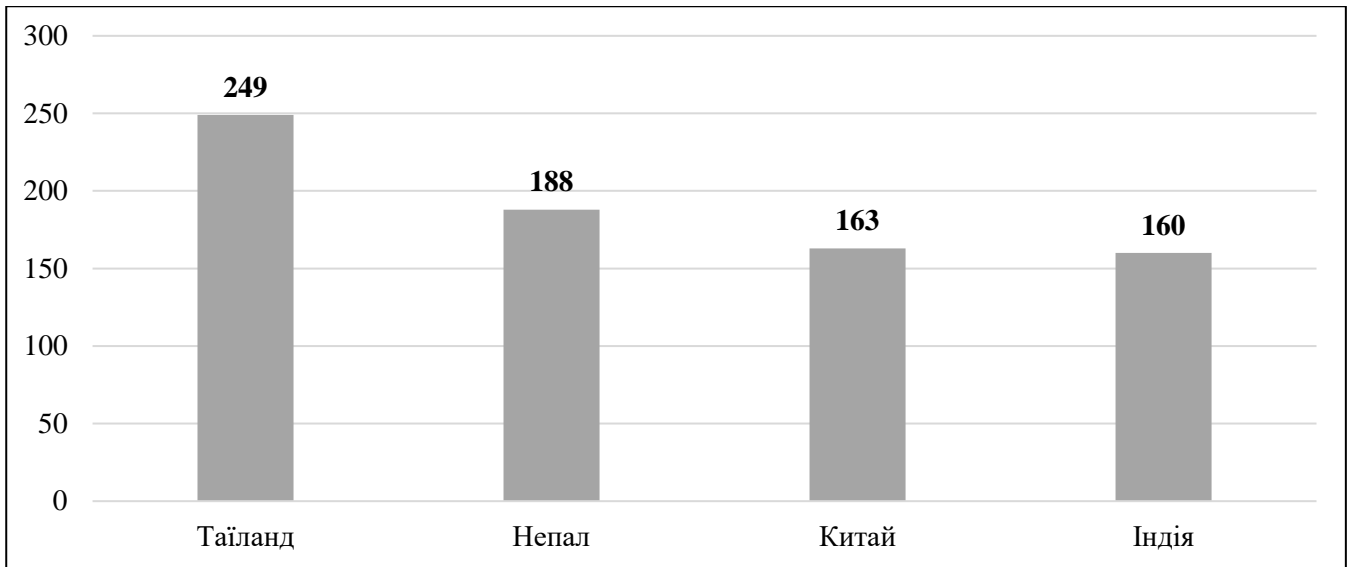

Рис. 3.1. Позиції деяких країн світу у рейтингу якості повітря у 2023 р.

Примітка. Побудовано автором на основі World Air Quality Report.

Уряди відіграють вирішальну роль у зменшенні ризиків для мегаполісів. Важливе значення має політика, яка сприяє сталому розвитку та зменшує вплив на навколишнє середовище. Інвестиції в інфраструктуру та технології для підвищення конкурентоспроможності також відіграють вирішальну роль. Важлива соціальна політика, спрямована на боротьбу з нерівністю та бідністю. Наприклад, уряд Сінгапуру запровадив політику сприяння сталому розвитку, зокрема, створення зелених насаджень та інвестиції в громадський транспорт. Ця політика допомогла пом'якшити вплив міста на навколишнє середовище, одночасно покращивши якість життя мешканців.

Корпорації також відіграють значну роль у створенні ризиків для мегаполісів. Корпоративна практика, яка сприяє погіршенню навколишнього середовища та виснаженню ресурсів, зокрема, надмірне споживання ресурсів і забруднення, викликає серйозне занепокоєння. Трудова практика, яка експлуатує працівників і сприяє бідності в містах, також є важливою проблемою. Необхідність корпоративної соціальної відповідальності для зменшення ризиків для мегаполісів є надзвичайно важливою. Наприклад, такі компанії, як Patagonia та Unilever, запровадили екологічні методи, які зменшують їхній вплив на навколишнє середовище, а також сприяють збільшенню прибутковості.

Важливість співпраці між урядами, корпораціями та громадянським суспільством неможливо переоцінити. Ефективне усунення ризиків для мегаполісів потребує підходу, що базується на залученні багатьох зацікавлених сторін. Прикладом успішної співпраці у вирішенні екологічних, економічних і соціальних ризиків є досвід C40 Cities Climate Leadership Group, яка об'єднує міста з усього світу для боротьби зі зміною клімату, і Всесвітню ділову раду зі сталого розвитку, яка співпрацює з корпораціями для сприяння сталому бізнесу. Однак, співпраця може ускладнюватись, і зацікавлені сторони повинні працювати разом, щоб знайти спільну мову та рішення.

Є декілька прикладів мегаполісів, які успішно долають виклики глобальної конкуренції, зокрема, Токіо, Нью-Йорк і Лондон. Ці міста інвестували в інфраструктуру та технології, запровадили політику сприяння сталому розвитку та створили сприятливе для бізнесу середовище. З іншого боку, є також приклади мегаполісів, які боролися з глобальною конкуренцією, такі як Мумбаї та Мехіко, де швидка урбанізація призвела до погіршення навколишнього середовища, соціальної нерівності та економічної нестабільності. Уроки, отримані з цих прикладів, включають важливість сталого розвитку, співпраці між зацікавленими сторонами та збалансування економічного зростання із соціальними та екологічними проблемами.

Технології мають потенціал до зменшення впливу мегаполісів на навколишнє середовище та підвищення їх конкурентоспроможності. Наприклад, технологія розумного міста може оптимізувати використання енергії, зменшити відходи та покращити транспортні системи. Однак, існують також ризики, пов'язані з надмірною залежністю від технологій, наприклад, нехтування соціальними та екологічними проблемами. Необхідний збалансований підхід, який враховує всі аспекти розвитку міст. Крім того, технології мають бути доступними для всіх мешканців, незалежно від доходу чи соціального статусу, щоб забезпечити справедливий розвиток.

Економічні можливості та зростання, які пропонують мегаполіси, є основними рушійними силами міської конкуренції. У цих містах розташовані одні з найбільших і найуспішніших корпорацій світу, які залучають висококваліфікованих працівників

з усього світу. Крім того, мегаполіси є центрами інновацій і підприємництва з процвітаючою культурою стартапів, яка залучає молоді таланти. Перспективи економічного успіху та висхідної мобільності є серйозною прерогативою для людей, які прагнуть покращити своє життя.

Зростання населення та урбанізація також є ключовими факторами, що сприяють інтенсивній міській конкуренції. Оскільки населення світу продовжує зростати, дедалі більше людей переїжджають до міст у пошуках кращих можливостей. Це приводить до посилення урбанізації, особливо в країнах, що розвиваються. У деяких випадках мегаполіси розростаються настільки швидко, що інфраструктура та ресурси, необхідні для підтримки такої чисельності населення, не встигають розвиватись за ними.

Наслідки загострення конкуренції в мегаполісах є численними та далекосяжними. Одним із найбільш значних є деградація та забруднення навколишнього середовища. Мегаполіси відомі високим рівнем забруднення повітря та води, що може мати серйозні наслідки для здоров'я населення. Крім того, висока вартість життя в цих містах може призвести до нерівності доходів і соціальної фрагментації. Лише заможні люди можуть дозволити собі жити в найбільш бажаних районах міста, тоді як менш заможні витісняються в передмістя чи околиці. Іншим наслідком інтенсивної міської конкуренції є соціальна та культурна фрагментація. Оскільки люди з різним походженням і культурою концентруються у мегаполісах, існує ризик виникнення соціальних і культурних конфліктів. Це може призвести до утворення етнічних анклавів і руйнування соціальної єдності. Крім того, швидкий темп життя в мегаполісах може призвести до відчуття ізоляції та відірваності від інших.

Щоб подолати небезпеку гострої міської конкуренції в мегаполісах, важливо зосередитися на міському плануванні та розвитку, що включає інвестиції в інфраструктуру та громадський транспорт з метою зменшення заторів та покращення мобільності. Крім того, стале управління ресурсами та екологічні ініціативи можуть допомогти зменшити рівень забруднення та пом'якшити вплив урбанізації на навколишнє середовище. Соціальна політика та програми також

мають вирішальне значення для подолання небезпек загострення конкуренції серед міст. Вони повинні включати інвестування в освіту та програми професійної підготовки з метою надання населенню навичок і знань, необхідних для досягнення професійних цілей. Крім того, соціальні програми, спрямовані на зменшення нерівності доходів і сприяння соціальній згуртованості, можуть допомогти створити більш справедливе та інклюзивне суспільство.

Зростання конкуренції між мегаполісами також впливає на життя і міграцію населення. Мегаполіси, що пропонують більше можливостей та розвитку, стають привабливими для молодих талантів та фахівців з усього світу. Це призводить до посилення міграції до цих міст, зокрема із сільських районів та дрібних міст. Наприклад, Сан-Франциско став магнітом для інженерів та розробників програмного забезпечення, що приїжджають з різних країн, щоб приєднатися до технологічного сектору.

Проте, посилення міграції також викликає необхідність управління процесом зростання населення та інфраструктурою. Мегаполіси стикаються з такими проблемами, як перенаселення, дефіцит житла та перевантаженість транспорту. Це може призвести до зростання соціальної напруги та проблем інфраструктури. Щоб забезпечити стале економічне зростання та життєздатність мегаполісів, необхідно розвивати стратегії управління містами та забезпечувати раціональне використання ресурсів.

Крім того, посилення конкуренції між мегаполісами також відображається у гонитві за статусом та престижем. Мегаполіси змагаються за те, щоб бути лідерами у різних галузях, таких як фінанси, технології, культура та туризм. Це приводить до розвитку архітектурних проєктів, будівництва хмарочосів та інфраструктурних об'єктів. Наприклад, Дубаї з його хмарочосами та незвичайними архітектурними спорудами вважається символом амбіційного розвитку.

Посилення конкуренції між мегаполісами має не тільки економічні наслідки, але й впливає на культурну диверсифікацію, міграцію, проблеми управління містами та змагання за престиж. Для забезпечення сталого розвитку мегаполісів важливо

збалансувати ці процеси, зберігаючи традиції, різноманітність та забезпечуючи якісне життя для мешканців.

Отже, мегаполіси є центрами економічного зростання та можливостей, але загострення конкуренції в цих містах може мати серйозні наслідки. Вони є важливими гравцями у світовій економіці, але інтенсивна глобальна конкуренція створює значні ризики. Економічні, екологічні та соціальні ризики загрожують стійкості та життєздатності цих міст. Уряди та корпорації відіграють вирішальну роль у зменшенні зазначених ризиків за допомогою політики та практики, які сприяють сталому розвитку та соціальній справедливості. Для ефективного вирішення цих проблем необхідна співпраця між зацікавленими сторонами. Технології мають потенціал для зменшення впливу на навколишнє середовище та підвищення конкурентоспроможності, але необхідний збалансований підхід, який враховує всі аспекти розвитку міст. Майбутнє мегаполісів у глобалізованому світі залежить від сталого та збалансованого міського розвитку, який має потенціал для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату та нерівність.

3.2. Пріоритетні напрямки розвитку мегаполісів світу для створення глобальних конкурентних переваг

Мегаполіси є двигунами глобального економічного зростання, що робить їх важливими для подальшого розвитку та зростання конкурентоспроможності. Проте їх значні масштаби пов'язані зі значними труднощами, і мегаполіси повинні мати необхідні інструменти та стратегії, щоб залишатися конкурентоспроможними у всьому світі.

Одним із найважливіших пріоритетів для мегаполісів є розвиток інфраструктури, яка може підтримувати їх конкурентоспроможність. Це потребує інвестицій в транспортну та комунікаційну інфраструктуру, таку як автомагістралі, залізниці, аеропорти та волоконно-оптичні мережі. Такі інвестиції можуть покращити зв'язок і зменшити транспортні витрати, перетворити мегаполіси на більш привабливі для бізнесу та інвесторів. Крім того, будівництво екологічно

чистого житла та комерційної нерухомості може зменшити витрати на енергетичні ресурси та покращити якість життя населення. Розвиток «розумних міст» і використання технологій для підвищення ефективності також може допомогти мегаполісам стати більш конкурентоспроможними шляхом зменшення відходів і підвищення продуктивності.

Інновації та підприємництво є ключовими рушійними силами економічного зростання та конкурентоспроможності. Мегаполіси можуть сприяти розвитку культури інновацій і креативності, інвестуючи в дослідження та розробки, підтримуючи малий і середній бізнес і надаючи доступ до фінансування та ресурсів. Це може допомогти залучити й утримати людський капітал, а також створити нові галузі та можливості для зростання. Наприклад, Силіконова долина в Каліфорнії є осередком технологічних інновацій, де існує багато стартапів і відомих компаній завдяки сприятливій екосистемі.

Добре освічена та кваліфікована робоча сила є важливою передумовою для успіху мегаполісів. Надання доступу до якісної освіти та навчальних програм, підтримка професійно-технічної освіти та заохочення навчання протягом усього життя й професійного розвитку можуть гарантувати, що робоча сила залишиться конкурентоспроможною та адаптується до мінливих економічних умов. Це також може допомогти зменшити рівень безробіття та бідності, а також покращити соціальну мобільність. Наприклад, Сінгапур має високоосвічену робочу силу завдяки акцентуванню уваги на освіті та навчанні, що допомогло країні стати глобальним фінансовим центром.

Успішне управління мегаполісами вимагає також ефективного планування земельних ресурсів і розвитку сталої архітектури. Забезпечення доступності простору для проживання, бізнесу і розваг є важливим аспектом сталого розвитку мегаполісів. Інтелектуальне планування міського простору, включаючи зонування, ефективне використання землі та створення зелених зон, може покращити якість життя мешканців і зменшити вплив на довкілля.

Безпека є іншим ключовим аспектом успішної системи мегаполісів. Забезпечення громадської безпеки, боротьби зі злочинністю і готовності до

надзвичайних ситуацій є важливими завданнями для мегаполісів. Розвиток сучасних систем моніторингу, використання високих технологій для прогнозування злочинності та покращення комунікаційних мереж для оперативного реагування можуть забезпечити безпеку мешканців і бізнесу.

Нарешті, важливим аспектом конкурентоспроможності мегаполісів є підтримка соціальної і культурної різноманітності. Створення і підтримка міжкультурного діалогу, розвиток мистецтва, культури і спорту можуть зробити мегаполіси привабливими для туристів, професійних кадрів і інвесторів. Культурне середовище, фестивалі, музеї та спортивні події можуть підкреслити унікальний характер мегаполісу і сприяти розвитку креативних індустрій.

Усі ці аспекти разом з вищезазначеними чинниками, такими як стабільна політична ситуація, ефективне управління і виважена регуляторна політика, впливають на конкурентоспроможність мегаполісів і визначають їх роль як двигунів економічного зростання та розвитку. Успішний розвиток мегаполісів вимагає комплексного підходу, враховуючи різноманітні фактори, що впливають на їх конкурентоспроможність і стійкість.

Мегаполіси також стикаються із серйозними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря, управління відходами та зміна клімату. Вирішення цих проблем є важливим не лише для здоров'я та добробуту мешканців, але й для довгострокової стійкості та конкурентоспроможності міста. Зменшення вуглецевого сліду, просування зелених насаджень і біорізноманіття, а також заохочення екологічно свідомої поведінки можуть допомогти пом'якшити ці проблеми. Наприклад, у м. Копенгаген (Данія) було запроваджено зручну для велосипедистів інфраструктуру, і тим самим, зменшено рівень забруднення повітря, що сприяє здоровому способу життя.

Мегаполіси можуть підвищити свою конкурентоспроможність шляхом розвитку міжнародної співпраці та партнерства. Це може включати встановлення відносин з містами-побратимами, створення можливостей для міжнародної торгівлі та інвестицій, а також співпрацю в дослідницьких проектах. Працюючи разом, мегаполіси можуть обмінюватися знаннями та ресурсами, а також створювати нові

можливості для зростання та розвитку. Наприклад, Шанхайська організація співробітництва сприяє економічному та культурному співробітництву між містами-членами в Азії.

Крім сприяння інноваціям та підприємництву, мегаполіси також повинні створювати сприятливе ділове середовище для залучення та утримання бізнесу. Це може включати послаблення бюрократичних бар'єрів і сприяння прозорості в урядових процедурах. Завдяки оптимізації системи нормативних актів і чітким інструкціям мегаполіси можуть спростити роботу та розвиток бізнесу. Заохочення іноземних інвестицій і підприємництва також може допомогти залучити нові ідеї та ресурси в місто. Захист прав інтелектуальної власності є ще одним важливим аспектом створення сприятливого бізнес-середовища, оскільки це допомагає забезпечити те, що підприємства можуть отримувати вигоду від своїх інновацій, не боячись їх викрадення чи порушення прав на них.

Розвиток культури та мистецтва також може відігравати ключову роль у конкурентоспроможності мегаполісів. Стимулюючи підтримку мистецтва та культури, мегаполіси можуть залучати творчі таланти та сприяти культурному обміну. Збереження культурної спадщини також є важливим, оскільки допомагає зберегти унікальну ідентичність і характер міста. Сприяння туризму та культурному обміну також може принести економічні вигоди, оскільки відвідувачі спрямовують кошти до місцевих бюджетів та сприяють збереженню пам'яток. Так, наприклад, Париж відомий своєю багатою культурною спадщиною, яка щороку приваблює мільйони туристів.

Соціальна нерівність є серйозною проблемою, з якою стикаються багато мегаполісів, і її вирішення є важливим для довгострокової стійкості та конкурентоспроможності міста. Надання доступу до доступного житла та медичного обслуговування може допомогти забезпечити всім жителям базові потреби для гідної якості життя. Зменшення нерівності доходів і сприяння соціальній мобільності також можуть допомогти створити більш справедливе суспільство. Вирішення питань дискримінації та соціальної ізоляції також є важливим, оскільки

це допомагає гарантувати всім мешканцям рівні можливості для участі в економічному та соціальному житті міста.

Заохочення громадянської активності є ще одним важливим пріоритетом для мегаполісів. Заохочуючи участь громадян у процесах прийняття рішень, мегаполіси можуть забезпечити, щоб політичні ініціативи відображали потреби та інтереси громади. Заохочення волонтерства та громадських робіт також може допомогти створити соціальний капітал і виховати почуття згуртованості. Виховання почуття громадянської відповідальності також може допомогти культурній залученості та участі у житті міста.

Покращення громадської безпеки є важливим фактором конкурентоспроможності мегаполісів. Інвестиції в інфраструктуру громадської безпеки, зокрема, камери спостереження та системи реагування на надзвичайні ситуації, можуть допомогти стримувати злочинність і швидко реагувати на надзвичайні ситуації. Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів і служб екстреної допомоги також може допомогти жителям почуватись в безпеці. Вирішення проблем злочинності та насильства також є важливим, оскільки це може допомогти створити більш мирне та стабільне середовище для бізнесу та мешканців.

Загалом, конкурентоспроможність мегаполісів залежить від їх здатності забезпечити стійкий економічний розвиток, зберегти та просунути сталий розвиток, залучити людський капітал та інвестиції, забезпечити соціальну справедливість та безпеку громадян, а також створити культурне та інноваційне середовище. Правильне поєднання цих факторів може сприяти успіху та процвітанню мегаполісів.

Окрім вирішення проблем навколишнього середовища, мегаполіси також повинні надавати пріоритет здоров'ю та добробуту своїх мешканців. Заохочення фізичної активності та здорових звичок у харчуванні може допомогти зменшити поширення хронічних захворювань і покращити загальну якість життя. Надання доступу до медичної допомоги та послуг з охорони здоров'я також є важливим, оскільки допомагає гарантувати, що мешканці можуть отримати необхідну допомогу, щоб залишатися здоровими та продуктивними. Вирішення проблем

зловживання психотропними речовинами та наркотичної залежності також має вирішальне значення, оскільки може мати значний вплив на добробут окремих людей і суспільства в цілому.

Інвестиції в технології та цифрову інфраструктуру є ще одним важливим пріоритетом для мегаполісів. Розвиток телекомунікаційної та інтернет-інфраструктури може допомогти покращити зв'язок і сприяти впровадженню цифрових технологій. Просування електронної комерції та онлайн-послуг також сприяє створенню нових можливостей для компаній і споживачів. Застосовуючи цифрові технології, мегаполіси можуть підвищити ефективність і продуктивність, а також створити нові галузі та робочі місця.

Вирішення проблем транспорту та мобільності має важливе значення для конкурентоспроможності мегаполісів. Інвестиції в інфраструктуру громадського транспорту, таку як автобуси, потяги та метро, можуть допомогти зменшити затори на дорогах і покращити мобільність жителів. Заохочення альтернативних видів транспорту, таких як їзда на велосипеді та ходіння пішки, також може допомогти зменшити викиди вуглецю і покращити здоров'я населення. Вирішення проблем транспортних заторів також є важливим, оскільки це може допомогти створити більш придатне для життя місто.

Таким чином, мегаполіси стикаються з низкою проблем і можливостей у своєму прагненні сприяти глобальній конкурентоспроможності. Розвиток інфраструктури, сприяння інноваціям та підприємництву, покращення освіти та розвитку робочої сили, вирішення проблем навколишнього середовища, посилення міжнародного співробітництва та партнерства, створення сприятливого бізнес-середовища, підтримка розвитку культури та мистецтва, усунення соціальної нерівності, заохочення громадянської активності та участі, сприяння здоровому способу життя та добробуту, інвестиції в технології та цифрову інфраструктуру, а також вирішення проблем транспорту та мобільності є ключовими пріоритетами для мегаполісів. Акцентування уваги на цих сферах може допомогти мегаполісам створити динамічне та стійке міське середовище, яке приваблює та утримує людський капітал, сприяє економічному зростанню та покращує якість життя населення.

3.3. Парадигма міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних мегаполісів (на прикладі м. Києва)

Конкурентоспроможність міста – це його здатність забезпечувати високий рівень якості життя свого населення та залучати інвестиції, туристів і бізнес. Це стає дедалі більш важливим у сучасному світі, де міста змагаються між собою за ресурси та конкурентоспроможність.

Парадигма мегаполісів – це явище, яке виникло в 21 столітті в результаті стрімкої урбанізації та глобалізації світу. Мегаполіс – це великий, взаємопов'язаний міський регіон, який складається з кількох міст і містечок, який характеризується високою щільністю населення, економічним і культурним розмаїттям, а також складною системою інфраструктури.

Київ має багату історичну спадщину, яка сягає 5 століття нашої ери. Він є столицею України, і за роки незалежності він зазнав значних змін у своєму міському ландшафті. Місто перетворилося на мегаполіс завдяки різноманітним факторам, таким як стратегічне розташування на перехресті Європи та Азії, його історичне значення як культурного та економічного центру та зростанню населення. Парадигма мегаполісу відіграла важливу роль у формуванні міського розвитку Києва, оскільки вона привела до створення багатогранного міського середовища, яке характеризується культурним розмаїттям, економічним зростанням і технологічними інноваціями.

Київ є одним із найбільш економічно конкурентоспроможних міст України, оскільки на нього припадає значна частка ВВП країни. Економічна конкурентоспроможність міста залежить від його різноманітних економічних секторів, які включають фінанси, ІТ, промислове виробництво та туризм. Київ є місцем розташування багатьох міжнародних і вітчизняних компаній, місто має висококваліфіковану та багатомовну робочу силу. Стратегічне розташування міста та добре розвинена інфраструктура також сприяють забезпеченню його конкурентоспроможності, оскільки впливають на зростання обсягів комерційних операцій з іншими регіонами України та світу. Місто має сучасні аеропорти,

розгалужену залізничну мережу та систему автомобільних шляхів і доріг, які з'єднують його з іншими регіонами України та сусідніми країнами. Система громадського транспорту міста також добре розвинена, має мережу автобусів, трамваїв і ліній метро, які забезпечують ефективний і доступний транспорт для його жителів і гостей. Інфраструктура та транспортні системи міста мають вирішальне значення для його конкурентоспроможності, оскільки вони полегшують пересування людей, товарів і послуг як містом, так і за його межами.

Київ має високоосвічену робочу силу завдяки добре розвиненій системі освіти в Україні. Київ є місцем розташування багатьох університетів і науково-дослідних установ, які забезпечують постійну підготовку кваліфікованих працівників для багатьох секторів економіки. Система освіти міста також високо цінується завдяки своїй якості, оскільки вона забезпечує підготовку фахівців, які є конкурентоспроможними на вітчизняному і світовому ринку праці. Людський капітал міста є критично важливим фактором його конкурентоспроможності, оскільки він відкриває для підприємств доступ до талановитих і кваліфікованих працівників, які можуть допомогти їм розвиватися та впроваджувати інновації.

Київ має процвітаючу екосистему інновацій та підприємництва, що є критично важливими для його конкурентоспроможності як мегаполісу. У місті зростає рівень культури стартапів, виникає багато бізнес-інкубаторів і акселераторів, які підтримують підприємців та інноваторів. Уряд міста також запровадив політику та ініціативи, які заохочують інновації та підприємництво, такі як податкові пільги та програми фінансування бізнесу. Інновації та підприємництво є важливими для конкурентоспроможності Києва, оскільки вони стимулюють економічне зростання та створюють нові робочі місця. Світовий досвід успішної реалізації смарт-проектів та вміння ефективно використовувати цифрові технології у всіх аспектах міського життя надихнули місцеву владу на розробку та впровадження ініціатив у галузі смарт-інфраструктури, оскільки смарт-рішення спрямовані на поліпшення систем управління містом та підвищення якості життя населення.

Частина українських міст вже має необхідну інфраструктуру, фінансування та державну підтримку для впровадження «розумних» технологій, тоді як інші лише

розглядають цю ідею. Елементи «розумної» інфраструктури вже використовуються у Вінниці, Дніпрі, Дрогобичі, Житомирі, Києві, Львові, Маріуполі, Харкові та інших містах. У цих містах смарт-технології стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Однак, концепція розвитку смарт-інфраструктури має бути реалізована не лише на рівні окремих міст, але й на рівні всієї країни, що значно підвищить рівень життя суспільства, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність міста загалом.

Київ, столиця України, розбудовує «розумну» інфраструктуру з 2015 р. Програма «Безпечна столиця», що стартувала у 2017 р., залучила фінансові ресурси для встановлення понад 7 000 камер, впровадження систем відеоспостереження та створення хмарного сховища даних. На ці цілі було витрачено 450 млн гривень. Варто зазначити, що у 2020 р. Київ посів 98 місце в рейтингу Smart City Index 2020, втративши шість позицій порівняно з попереднім роком [64]. А у 2021 р. місто посіло 82 місце в рейтингу, обігнавши Токіо, Стамбул та Лісабон (табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Показники Києва у рейтингу Smart City Index 2021 р. у порівнянні з 2020 р.

Критерії оцінки	Оцінка	
	2020 р.	2021 р.
<i>Здоров'я та безпека</i>		
Забезпечення прийняття швидких рішень завдяки online-звітуванню про проблеми в системі обслуговування міста	58,4	55,0
Наявність Веб-сайту або мобільного додатку, що дозволяє жителям віддавати непотрібні речі	47,6	50,7
Безкоштовний громадський Wi-Fi, що покращує доступ до міських послуг	57,7	58,0
<i>Мобільність</i>		
Зменшення заторів завдяки спільному використанню автомобілів (каршерінг)	45,5	43,4
Скорочення часу в дорозі для водіїв завдяки мобільним застосункам з пошуку місця паркування	63,1	59,8
<i>Діяльність</i>		
Полегшення відвідування виставок та музеїв завдяки можливості придбання квитків в online-режимі	84,6	83,0
<i>Можливості (робота та навчання)</i>		
Спрощення пошуку роботи завдяки доступу до списків вакансій в режимі online	80,8	82,7
Сприяння розширенню ІТ-навичок в школах	56,8	54,6

Примітка. Складено автором за даними Smart City Index 2020-2021.

У рейтингу 2023 р. Київ представлений не був, тому у Таблиці 3.2. наведемо порівняння останніх показників м. Києва за 2021 р. з показниками лідера рейтингу 2023 р. – м. Цюрих (див. Табл. 3.2). Цюрих також посідав перше місце у 2021 р., на другому місці було розташоване м. Осло (яке аналогічно посіло 2-е місце у 2021 р.), а на третьому – м. Канберра (новачок у рейтингу).

У цьому рейтингу береться до уваги показник Індексу людського розвитку, який враховує очікувану тривалість життя, очікувану кількість років навчання та середню тривалість навчання, а також дохід на душу населення. Індекс визначався на основі дослідження умов життя у 141 місті світу (порівняно зі 118 містами світу, які були включені у 2021 р.).

У 2023 році також було опитано близько 20 000 громадян про життя в їхніх містах; їх запитали, які пріоритети є найбільш нагальними – від доступного житла та заторів на дорогах до повноцінної зайнятості та зелених насаджень.

Таблиця 3.2

Порівняльні показники м. Києва та м. Цюрих у рейтингу Smart City Index

Критерії оцінки	Київ (2021 р.)	Цюрих (2023 р.)
	Оцінка	
<i>Здоров'я та безпека</i>		
Забезпечення прийняття швидких рішень завдяки online-звітуванню про проблеми в системі обслуговування міста	55,0	58,5
Наявність Веб-сайту або мобільного додатку, що дозволяє жителям віддавати непотрібні речі	50,7	54,2
Безкоштовний громадський Wi-Fi, що покращує доступ до міських послуг	58,0	51,3
<i>Мобільність</i>		
Зменшення заторів завдяки спільному використанню автомобілів (каршерінг)	43,4	40,4
Скорочення часу в дорозі для водіїв завдяки мобільним застосункам з пошуку місця паркування	59,8	41,3
<i>Можливості (робота та навчання)</i>		
Спрощення пошуку роботи завдяки доступу до списків вакансій в режимі online	82,7	78,0
Сприяння розширенню ІТ-навичок в школах	54,6	60,7

Примітка. Складено автором за даними Smart City Index 2023.

Культурні та соціальні фактори також відіграють значну роль у конкурентоспроможності Києва. Місто має багату культурну спадщину, багато музеїв, театрів і фестивалів, які приваблюють туристів з усього світу. Соціальна складова міста також різноманітна та яскрава, з поєднанням різних етнічних груп і культур. Ці фактори сприяють привабливості міста як місця для життя, роботи та туризму, що, у свою чергу, підвищує його конкурентоспроможність.

Екологічна стійкість стає дедалі більш важливим чинником конкурентоспроможності Києва. Місто затвердило проєкт «Екологічної стратегії міста до 2030 р.». До розробки екологічної стратегії Києва 2030 року були залучені науковці, екологи, консультанти зі сталого розвитку, зоозахисники, громадські активісти та інші експерти. Результатом став комплексний документ, який пропонує рішення у чотирьох основних сферах: забезпечення чистої води, покращення якості повітря та енергії, розвиток зелених насаджень та біорізноманіття, а також просування циркулярної економіки. Ці ініціативи не тільки приносять користь навколишньому середовищу, але й сприяють підвищенню конкурентоспроможності міста, залучаючи екологічно свідомі підприємства та туристів.

Щоб вирішити проблеми, з якими стикається Київ як глобальне місто, потрібно оновити місію міста, стратегії його розвитку та законодавчі акти, які регулюють адміністративно-територіальний устрій, статус столичного округу та організацію функціонування Київської агломерації. Зростання чисельності населення є ключовим фактором подальшого розвитку міста. За останні декілька років близько 170 000 мігрантів з Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей переїхали до Києва та зареєструвались офіційно. Протягом наступних десяти років чисельність населення Києва може збільшитися до 3,5-3,7 млн. осіб, а через 20 р. – до 4,5 млн. осіб з урахуванням процесів формування агломерації.

Також необхідно звернути увагу на фінансову стабільність Києва та збільшити доходи міського та районних бюджетів. На перший погляд здається, що доходи та видатки міського бюджету значно зросли. Згідно з міським бюджетом, вони повинні складати 57,4 млрд. грн. У порівнянні з 2005 р., коли бюджет становив 4,42 млрд.

грн, у 2008 році – 23 млрд. грн, а в 2012 р. – 18,5 млрд. грн. – це значний приріст. Однак, якщо порівняти міський бюджет з доларовим курсом, то у 2007 р. бюджет становив 2,7 млрд. дол. США, у 2012 р. – 2,375 млрд. дол. США, а у 2019 р. – 2,126 млрд. дол. США. За цим показником Київ відстає від більшості найбільших європейських міст, таких як Варшава з бюджетом у 4,43 млрд. дол. США, Париж – 11 млрд. дол. США, Лондон – 19 млрд. дол. США, Берлін – 32 млрд. дол. США, Нью-Йорк – 66 млрд. дол. США, Шанхай – 68 млрд. дол. США [22].

Крім того, в Києві проблемою є забезпеченість населення житлом з площею 22 м² на одну людину, що суттєво нижчим показником за міжнародні стандарти ООН та стандарти розвинених країн. У США рівень житлової площі становить 70 м² на одну людину, а в ЄС він у середньому вдвічі вищий, ніж у Києві. Ці проблеми вимагають збільшення обсягів будівництва житла в Києві та надання належної площі для проживання, а також розробки моделі житла на наступні 20 років.

Необхідні також серйозні зміни у ставленні міської влади до створення механізмів, що стимулюють будівництво та приватно-державне партнерство в Києві. Обсяги житлового будівництва у столиці зменшуються в останні роки. Якщо у 2017 р. був зафіксований рекордний обсяг житлового будівництва, який склав 1 млн. 734 тис. м², то в 2018 році він зменшився до 1 млн. 256 тис. м². За перший квартал 2019 року обсяг житлового будівництва у Києві зменшився ще на третину, а держава фактично припинила будівництво житла.

Застарілий житловий фонд потребує негайного знесення та модернізації. У Києві існує близько 3,2 тисяч старих будинків, які займають площу 4 мільйони м². Якщо їх знести та побудувати на їх місці нове житло, то можна отримати 16 мільйонів м² нового житла. Це становить 20% від поточного житлового фонду міста.

Комунальні підприємства, установи та організації в м. Києві повинні бути більш ефективними. У 2019 р. було зафіксовано 1908 юридичних осіб у муніципальному секторі міста. З них 495 були підпорядковані Київській міській державній адміністрації, а 1413 – районним органам. У міському секторі підпорядкованих Київській міській державній адміністрації 258 були госпрозрахунковими, а 237 – бюджетними підприємствами. У підпорядкованих

районам секторі 126 були госпрозрахунковими, а 1287 – бюджетними підприємствами та установами. Загалом, це свідчить про необхідність підвищення ефективності комунального господарства м. Києва.

Київ повинен отримати новий Генеральний план розвитку міста для того, щоб мати можливість конкурувати зі світовими гігантами. Для цього Генеральний план міста повинен стати потужним інструментом для визначення та закріплення функціонального призначення окремих районів міста, а також їх резервування. Потрібно бронювати території для будівництва не тільки дитячих садків, шкіл та лікарень, але також території для створення нових виробничих потужностей та робочих місць, теплових станцій, комунікацій, електромереж, паркінгів, стадіонів, театрів, кінотеатрів, парків культури та спорту, магазинів, центрів, зон відпочинку, а також штаб-квартир міжнародних організацій, бізнес-центрів, фінансових центрів, ТНК. Крім того, необхідно забезпечити створення зелених зон, збереження лісових насаджень, водойм, екологічних зон, зон відпочинку, парків та скверів, басейнів, доріг, інших інфраструктурних та соціально-культурних об'єктів та громадського простору.

Перспективу стати новими глобальними містами України мають Харків, Одеса та Дніпро, які є містами-мільйонниками. Кожне з цих міст має тенденцію до зростання чисельності населення, що пояснюватись зростанням міграції через ситуацію в країні та їхню роль у регіоні та країні в цілому.

Для того, щоб Київ став містом «Альфа», необхідно досягти декількох ключових показників. Місто повинно набути статусу центру сучасної оборонної промисловості та бути центром міжнародних економічних відносин. Також потрібно подолати основні виклики, такі як корупція, недостатня інфраструктура в деяких областях і політична нестабільність. Однак, у Києва також є можливості для подальшого підвищення конкурентоспроможності, такі як інвестиції в стійку інфраструктуру, сприяння інноваціям і підприємництву, а також зміцнення системи освіти.

Отже, міжнародна конкурентоспроможність Києва як мегаполісу визначається сукупністю факторів, включаючи особливості його еволюційного розвитку,

економічну конкурентоспроможність, інфраструктуру та транспортні системи, освіту та людський капітал, інновації та підприємництво, культурні та соціальні чинники та екологічну стійкість. Незважаючи на те, що місто стикається з багатьма викликами, у політиків і зацікавлених сторін також є можливості для подальшого підвищення його конкурентоспроможності. Інвестуючи у стійку інфраструктуру, сприяючи інноваціям і підприємництву та зміцнюючи свою систему освіти, місто Київ може забезпечити собі процвітання як один із провідних мегаполісів у регіоні.

Висновки до розділу 3

В дослідженні було виявлено ключові ризики посилення конкуренції між мегаполісами світу. Ці ризики включають зростання нерівності між містами, міграція людського капіталу з одних мегаполісів до інших, а також зміни в економічних та політичних умовах, які можуть впливати на конкурентоспроможність міст. Розуміння цих ризиків дозволяє розробити стратегії та заходи, спрямовані на зменшення їх впливу та забезпечення стійкого розвитку мегаполісів.

Дослідження також зосереджувалося на парадигмі міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних мегаполісів, зокрема, на прикладі міста Києва. Аналізуючи роль Києва в глобальному конкурентному середовищі, були виявлені його сильні та слабкі сторони. Важливими факторами успіху Києва є наявність розвинутої інфраструктури, культурної спадщини та привабливого бізнес-середовища. Однак, проблеми у сфері інфраструктури, соціального розвитку та проблема корупції вимагають уваги та вирішення для підвищення конкурентоспроможності міста.

Отримані результати дослідження вказують на необхідність розуміння конкурентних факторів та ризиків, що впливають на розвиток мегаполісів. Розробка стратегій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності міст, є важливою для забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя мешканців у мегаполісах світу.

ВИСНОВКИ

Мегаполіси визначаються як міські райони з населенням понад 10 мільйонів осіб і характеризуються високим рівнем економічного, соціального та культурного розмаїття. Міжнародна конкурентоспроможність означає здатність міста залучати та ефективно реалізовувати інвестиції, людський капітал та ресурси з усього світу, а також забезпечувати стійке економічне зростання та процвітання. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності є багатограними та включають такі економічні фактори, як інфраструктура, продуктивність та інновації; соціальні фактори, такі як освіта, охорона здоров'я та соціальний капітал; культурні фактори, такі як творчість, різноманітність і якість життя; та інституційні чинники, такі як управління, регулювання та державні послуги.

Результати дослідження вказують, що мегаполіси в різних регіонах і країнах суттєво відрізняються за рівнем міжнародної конкурентоспроможності. Наприклад, Токіо, Нью-Йорк і Лондон незмінно входять до числа найбільш конкурентоспроможних мегаполісів у світі, тоді як такі міста, як Лагос, Мумбаї та Джакарта, стикаються із серйозними проблемами щодо залучення інвестицій і людського капіталу. Критерії міжнародної конкурентоспроможності включають основні економічні показники (такі як ВВП на душу населення та прямі іноземні інвестиції), показники інноваційної діяльності (зокрема, кількість патентів та обсяг витрат на дослідження та розробки), показники людського капіталу (такі як рівень освіти та кваліфікації) і показники якості життя (здоров'я, безпека та екологічна стійкість).

Наслідки забезпечення певного рівня конкурентоспроможності для мегаполісів є далекосяжними та впливають на політику, бізнес і економічний розвиток міст. Місцеві та національні органи влади можуть сприяти міжнародній конкурентоспроможності міст, інвестуючи в інфраструктуру, освіту та інновації, а також покращуючи якість життя та соціальний капітал своїх громадян. Підприємства та інвестори можуть обирати міста для інвестування враховуючи такі

фактори, як доступ до ринків, резерв кадрів і нормативне регулювання. Міське планування та розвиток можуть створити сприятливе середовище для міжнародної конкурентоспроможності міст шляхом сприяння діяльності інноваційних кластерів, культурному різноманіттю та міському дизайну.

Дослідження діяльності найбільш і менш успішних мегаполісів також дало можливість визначити фактори, які сприяють або перешкоджають їх міжнародній конкурентоспроможності. Міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів є складним і багатограним явищем, яке залежить від ряду економічних, соціальних, культурних та інституційних факторів.

Розуміння детермінант міжнародної конкурентоспроможності та її впливу на політику, бізнес і розвиток міст має вирішальне значення для сприяння сталому та інклюзивному розвитку глобальної економіки. Інвестуючи у свої сильні сторони та усуваючи недоліки своєї діяльності, мегаполіси можуть підвищити свою міжнародну конкурентоспроможність і здійснити свій внесок у глобальний економічний розвиток.

Однією зі стратегій підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є інвестування в інфраструктуру, що включає розвиток сучасних транспортних систем, таких як аеропорти та мережі високошвидкісних залізниць, які можуть полегшити пересування людей і товарів через кордони. Інвестуючи у інфраструктуру, мегаполіси можуть залучити більше компаній і туристів, і, тим самим, сприяти розвитку власної економіки та покращенню своїх позицій у глобальному висококонкурентному середовищі.

Іншою стратегією підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є сприяння розвитку інноваційної діяльності та підприємництву. Це передбачає створення сприятливого творчої діяльності середовища та підтримку розвитку нових технологій і продуктів. Інноваційне підприємництво сприяє зростанню сукупного ВВП і генерує нові технологічні процеси та продукти, необхідні для підтримки конкурентних переваг.

Формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є складним процесом, що включає різні фактори, такі як економічний розвиток, інфраструктура,

інноваційна діяльність та туризм. Так, Місто Токіо (Японія) є яскравим прикладом мегаполісів з високим рівнем міжнародної конкурентоспроможності. З населенням понад 37 мільйонів людей, Токіо є центром розвитку технологій, фінансової діяльності і туризму. Ефективна транспортна система міста, наявність передових технологій та культурних пам'яток роблять дане місто привабливим місцем для іноземних туристів. Крім того, уряд Токіо запровадив політику сприяння туризму та підвищення репутації міста на світовій арені. Зосередившись на цих ключових факторах, Токіо зміг утвердитися як провідне глобальне місто з високим рівнем міжнародної конкурентоспроможності.

Місто Нью-Йорк (США), є ще одним мегаполісом, який досяг високого рівня міжнародної конкурентоспроможності. Статус міста як фінансової та культурної столиці сприяв підвищенню його репутації у всьому світі. У Нью-Йорку розташовані деякі з найбільших у світі фінансових установ і корпорацій, що привело до зростання чисельності висококваліфікованої робочої сили та активного розвитку економіки. Крім того, різноманітне населення міста та культурні пам'ятки роблять його популярним місцем для іноземних відвідувачів. Використовуючи свої переваги у фінансах, інноваціях і туризмі, Нью-Йорк став провідним глобальним містом з високим рівнем міжнародної конкурентоспроможності.

Лондон (Великобританія), є мегаполісом, який має тривалу історію становлення власної міжнародної конкурентоспроможності. Потужний фінансовий сектор міста, культурні пам'ятки та університети світового класу сприяли становленню його репутації у світі. Лондон також був активним у впровадженні політики сприяння інноваціям та залученні іноземних інвестицій. Крім того, туристична індустрія міста є головним рушієм його міжнародної конкурентоспроможності, оскільки мільйони іноземних відвідувачів приїжджають до міста щороку. Зосередившись на цих ключових сферах, Лондон зміг зберегти свій статус провідного глобального міста з високим рівнем міжнародної конкурентоспроможності.

Однією з основних проблем формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є відсутність належної інфраструктури, що

може перешкоджати економічному розвитку та зростанню, а також знижувати рівень конкурентоспроможності міста. Наприклад, транспортні системи можуть призвести до заторів, що може негативно вплинути на продуктивність міста.

Іншим викликом є соціальна нерівність. Нерівність доходів може призвести до соціальних проблем і знизити негативно позначитись на конкурентоспроможності міста. Це пояснюється тим, що соціальні проблеми можуть стримувати приплив іноземних інвестицій, необхідних для економічного зростання міста.

Екологічні проблеми також становлять серйозну проблему для підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів. Погіршення стану навколишнього середовища може негативно вплинути на якість життя громадян, стримувати інвестиційну діяльність.

Одним із факторів для формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є інноваційна діяльність. Інновації можуть стимулювати економічне зростання та сприяти залученню інвестицій. Наприклад, інвестування у нові технології та інфраструктуру може допомогти підвищити загальну продуктивність міста.

Іншим важливим фактором розвитку мегаполісів є розвиток людського капіталу. Місто з висококваліфікованою робочою силою може залучати компанії з усього світу, сприяти розвитку інноваційної діяльності та креативного сектору, які необхідні для економічного зростання міста. Культурне розмаїття є важливим чинником у формуванні міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів. Місто з різноманітними культурними пропозиціями може приваблювати туристів і підвищувати свою репутацію на світовій арені.

Формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів вимагає цілісного підходу, який розглядає як проблеми, так і можливості. Співпраця між державним і приватним секторами є важливою передумовою їх успіху. Мегаполіси мають бути інноваційними, інклюзивними та екологічно стійкими, щоб залишатися конкурентоспроможними в умовах сучасної глобальної економіки.

Мегаполіси, через свої масштаби та специфіку функціонування можуть бути нестійкими та неконкурентоспроможними. Вони можуть стикатися з проблемами

управління ресурсами, інфраструктурою та соціальними негараздами. Масштаби мегаполісів можуть призвести до бюрократичної неефективності та зростання корупції, що здійснюватиме негативний вплив на економічний розвиток та перешкоджатиме економічному зростанню. Мегаполісами також може бути складно управляти та ефективно керувати ними, що призводить до труднощів у вирішенні соціальних та екологічних проблем.

Інвестиції в мегаполіси не завжди можуть бути найкращим способом використання ресурсів. Менші міста можуть запропонувати своєму населенню нижчий рівень витрат на проживання та ведення бізнесу, а також кращу якість життя. Інвестиції у розвиток сільської місцевості можуть створити економічні можливості та знизити інтенсивність міграції до міст. Зосередження уваги на регіональному розвитку може створити більш збалансовану та стійку економіку, яка може бути більш ефективною у довгостроковій перспективі.

На завершення можна сказати, що підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є складним і багатогранним завданням. Незважаючи на існуванні численних можливостей для розвитку та економічного зростання, є також ряд проблем, які необхідно вирішити. Співпраця між державним і приватним секторами є важливою для розвитку мегаполісів. Мегаполіси повинні бути інноваційними, інклюзивними та екологічно стійкими, щоб залишатися конкурентоспроможними в глобальній економіці.

Однак, інвестиції в мегаполіси не завжди можуть бути найкращим підходом, а більш збалансований і сталий підхід до економічного розвитку може бути більш ефективним у довгостроковій перспективі. Цей підхід має бути зосереджений на вирішенні соціальних та екологічних проблем, а також на створенні економічних можливостей за межами мегаполісів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40-IV.
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715-VI.
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III.
4. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ. – 2018. – 104 с.
5. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія / Я. Б. Базилюк. – К. – 2018. – 130 с.
6. Голівець О.Д., Побоченко Л.М. ПІІ як драйвер розвитку окремого бізнесу так і регіонів // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К. – 2019. – С.425–430.
7. Голікова, В.І. Мегаліс як суб'єкт глобалізаційних процесів. Економічний вісник університету. – 2019. – 187-193.
8. Гончарук Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості. – 2020. – 104 с.
9. Грущинська Н.М., Румянцев А.П., Пічкурова З.В. Сервісна економіка в сучасних геотрансформаційних процесах / Н.М. Грущинська, А.П. Румянцев, З.В. Пічкурова // Вчені записки: збірник наукових праць. – К.: Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – 2022. – Вип. 29 (4). – С. 172-180.
10. Денисенко О.О. Процес метрополізації та його просторові форми / Географія в інформаційному суспільстві / О. О. Денисенко: зб. наук. праць. – У 4-х тт. – К.: ВГЛ Обрії. – 2018. – Т. II. – С. 88-90.

11. Жмурко І. В. Формування конкурентної переваги мегаполісу // Наукові праці Національного університету міста Києва імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2018. – № 1(13). – С. 75-79.
12. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Д.Г. Лук'яненко. – К. : ТОВ «Національний підручник». – 2019. – № 2. – С. 11–12.
13. Кузнєцов І. Основні чинники формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів / І. Кузнєцов, М. Кузнєцова // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2019. – Вип. 12. – С. 9-15.
14. Литовченко, О.І. Міські території України: структура та функціонування // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Геологія. Географія. Екологія. – 2018. – С. 98-103.
15. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: Інститут аграрної економіки. – 2020. – 270 с.
16. Мединська, І.М. Міжнародна конкурентоспроможність міст України: проблеми та перспективи розвитку. Вісник Донецького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2021. – 4(3). – С. 18-24.
17. Мельник В. Мегаполіс як соціокультурна система / В. Мельник // Економічний часопис-XXI. – 2019. – № 1-2 (2). – С. 87-91.
18. Михайлова, Г.В., Титаренко О.Є. Міжнародна конкурентоспроможність міст України // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2018. – № 30 (1). – С. 103-108.
19. Міщенко О.М. Формування конкурентоспроможності міст на основі розвитку інноваційної економіки // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – 2018. – № 2. – С. 98-104.
20. Новак Н.П. Розвиток та конкурентні переваги органічних аграрних підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки / Н.П. Новак // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 7. – С. 138-141.

21. Пасічник, А.І. Міжнародна конкурентоспроможність регіонів України: стан та проблеми підвищення // Економіка регіону. – 2018. – 4 (63). – С. 30-38.
22. Педченко Н.С. Деякі аспекти конкуренції і конкурентоспроможності в ринковій економіці // Регіональні перспективи. – 2019. – № 4(11). – С. 48.
23. Пирог О.В., Максимчук Я.С. Концептуальні засади глобальних міст: наукові підходи до визначення сутності // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2019. – Т. 25, Вип. 9. – С. 59–69
24. Підгайна Є. «Розумний» хаос: що не так зі Smart City в українських містах. // Mind. – 2021. – № 3. – С. 21-23.
25. Побоченко Л.М. Вплив інноваційного середовища на конкурентоспроможність економіки України // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2019.– № 2. – С. 99-105.
26. Попель М.В. Мегаліс як об'єкт досліджень географів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Географічні науки. – 2019. – (87). – С. 105-113.
27. Самсонов В. Мегаліс як важлива складова міжнародного ринку праці. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Економіка. – 2019. – № 3 (98). – С. 40-47.
28. Свідловський А. Конкурентоспроможність мегалісів: сутність, складові, фактори формування / А. Свідловський // Економічний простір. – 2018. – № 106. – С. 54-61.
29. Семененко О. Формування конкурентоспроможності мегалісів в умовах глобалізації / О. Семененко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, агробізнес, менеджмент. – 2018. – Вип. 280. – С. 190-196.
30. Смачило, Т.В. Формування конкурентоспроможності мегалісів на засадах інноваційного розвитку // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2019. – № 6. – С. 90-96.

31. Сорока І.О., Степура І.Є. Інноваційний потенціал міст України: аналіз та перспективи розвитку // Економіка та держава. – 2018. – № 11. – С. 16-21.
32. Чернишова І.О. Мегаліси та їх роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності. – 2021. – №1 (6). – С. 138-143.
33. A study on the factors of regional competitiveness: A draft final report for the European Commission Directorate-General Regional Policy. – New York, 2018. – 219 p.
34. A. Jones, L. Williams, N. Lee, D. Coats, M. Cowling Ideopolis: Knowledge City-Regions / The Work Foundation. – 2020. – P. 22-23.
35. Beijing Tongzhou District and Hebei Province Sanhe, Dachang, Xianghe three counties and cities coordinated development plan released. Beijing Municipal, National Development and Reform Commission. – New York, 2020. – 128 p.
36. Charles Landry The Art of City Making. – London: Routledge. – 2020. – 462p.
37. City Regions: Final Report/ Supported by Welsh government. – B. Robson, R.Barr, K. Lymperopoulou & J. Rees A framework for City-Regions: Working Paper 1 - Mapping City-Regions/ Centre for Urban Policy Studies (CUPS). – Manchester. – 2020. – 22 p.
38. E. Smailes The analysis and delimitation of urban fields / Geographical Association. – Vol. 32. – №. 4. – 2020. – P.151-161.
39. F. Green Urban hinterlands in England and Wales / The Geographical Journal. – Vol. 116. – № 1/3. – P. 64-81
40. Florida, R. Cities and the creative class. – New York: Routledge, 2019. – 113p.
41. Glaeser, E. Triumph of the city: how our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier, and happier. – New York: Penguin Press, 2019. – 152 p.
42. Kotler, P., Caslione, J. Chaotics: the business of managing and marketing in the age of turbulence. AMACOM Div American Mgmt Assn. – New York: 2019. – 214 p.
43. Managing cities in Developing Countries: The Theory and Practice of Urban Management Meine Pieter van Dijk. – New York: Elgar, 2018. – 167 p.

44. OECD. Redefining urban-rural connections in OECD countries. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 188 p.
45. Puga, D. The magnitude and causes of agglomeration economies // Journal of Regional Science. – 2019. – № 50(1). – P. 203-219.
46. SMART CITIES STUDY :International study on the situation of ICT, innovation and Knowledge in cities / The Committee of Digital and Knowledge-based Cities of UCLG, Bilbao, 2018. – 115 p.
47. Stanley Nollen Improving City Competitiveness: City Management and the Business Climate / Cities as Engines of Sustained Economic Growth Policy: Practice Note 1 for the World Bank Institute. – 2018. – 175 p.
48. Textor C. Quarterly gross domestic product (GDP) growth rate in China Q1 2018-Q1 2020 // Statista. – 2020. – 89 p.
49. World urbanization prospects: the 2018 revision. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs. – 2018. – 57 p.
50. World development report 2020: trading for development in the age of global value chains. – Washington, DC: World Bank Group. – 2020. – 73 p.
51. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
52. <https://www.mof.gov.ua/uk> – офіційний сайт Міністерства Фінансів України.
53. <https://unctad.org> – офіційний сайт ЮНКТАД.
54. <https://www.imd.org/> – офіційний сайт Міжнародного інституту розвитку менеджменту.
55. <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2023> – офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму.
56. <https://www.worldbank.org/en/home> – офіційний сайт Світового банку.
57. Румянцев А.П., Грущинська Н.М., Пічкурова З.В. Трансформація міжнародних економічних відносин України / А.П. Румянцев, Н.М. Грущинська, З.В. Пічкурова // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні

науки». – 2022. – № 12 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2022/12/8474>.

58. A. Rumiantsev, L. Pobochenko, Z. Pichkurova, T. Tolpezhnikova, T. Kovbych, D. Lyashov. The impact of global digitalization on the ukrainian labor market development // Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 5, Nr. 46 (2022), pp. 334-348.

59. Agile or irrelevant. China CEO Outlook. KPMG, 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2019/06/2019-china-ceo-outlook.pdf>

60. Cities in the World A new perspective on urbanisation. OECD. 2020 [Electronic resource]. – Access: <http://www.oecd.org/cfe/cities/Cities-in-the-World-Policy-Highlights.pdf>

61. Competitive Cities and their Connections to Global Value Chains. World Economic Forum, Global Agenda Council on Competitiveness, June 2019 [Electronic resource]. – Access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_2016_WhitePaper_GAC_Competitive_Cities_.pd

62. Coordinated development plan of Tongzhou District of Beijing and Sanhe, Dachang and Xianghe in Hebei. Beijing Municipal, National Development and Reform Commission, 25.03.2020 [Electronic resource]. – Access: http://fgw.beijing.gov.cn/fgwzwwgk/ghjh/qtgh/202003/t20200331_1751802.htm.

63. Global Cities Report. A.T. Kearney. 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.kearney.com/globalcities/2019>.

64. Global Power City Index 2019. The Mori Memorial Foundation. 2019 [Electronic resource]. – Access: http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2019_summary.pdf

65. IMD Smart City Index Report 2020 [Electronic resource]. – Access: <https://imd.cld.bz/Smart-City-Index-2020/60/>

66. IMD Smart City Index Report 2021 [Electronic resource]. – Access: <https://imd.cld.bz/Smart-City-Index-2021/66/>

67. IMD Smart City Index Report 2023 [Electronic resource]. – Access: <https://imd.cld.bz/IMD-Smart-City-Index-Report-20231/176/>
68. Kelly J., Seymour M., Moonen T., Nunley J., Morrissey C. Demand and Disruption in Global Cities. JLL and The Business of Cities. 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.us.jll.com/content/dam/jll-com/documents/pdf/research/jll-demand-anddisruption-in-global-cities-2019-v1.pdf>
69. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review, 2018 [Electronic resource]. – Access: http://economie.ens.psl.eu/IMG/pdf/porter_1990_the_competitive_advantage_of_nations.pdf.
70. Regions and Cities at a Glance 2018. OECD, 2018 [Electronic resource]. – Access: https://read.oecdilibrary.org/governance/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2018_reg_cit_glance-2018-en#page1
71. Smart City Index 2020. – IMD, 2020 [Electronic resource]. – Access: <https://www.imd.org/smart-city-observatory/smart-city-index>.
72. The Competitiveness of Cities 2018. World Economic Forum, a report of the Global Agenda Council on Competitiveness, August 2018 [Electronic resource]. – Access: http://www3.weforum.org/docs/GAC/2014/WEF_GAC_CompetitivenessOfCities_Report_2014.pdf.
73. Wood J. This Chinese megacity is building a giant waste-to-energy plant. World Economic Forum, 01.07.2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.weforum.org/agenda/2019/07/one-ofchina-s-biggest-megacities-is-building-a-giant-waste-to-energy-plant/>
74. World Air Quality Report 2023 [Electronic resource]. – Access: <https://byjusexamprep.com/current-affairs/world-air-quality-report-iqair>.